

LAPSET VANHEMPIEN ERON JÄLKEISEN VAINON TUTKIMUKSESSA

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Veera Järvitalo

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

2020

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapset vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimuksessa

Tekijä: Veera Järvitalo

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityön maisterikoulutus

Työn laji: Pro gradu -työ_X_Sivulaudaturtyö__Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 60 + 2 liitettä

Vuosi: 2020

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitettiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla sitä, miten lapset on huomioitu vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevässä tutkimuksessa. Tutkielman tarkoituksena on tuoda esille sitä, millaisia rooleja lapset saavat eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkielmassani pohdin myös sitä, mikälaista lisätutkimusta aiheesta tarvitaan. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä on sosiologinen lapsuudentutkimus, jonka päämääränä on tuottaa tietoa lapsuudesta. Tutkimukseni paikantaminen sosiologisen lapsuudentutkimuksen kenttään näkyy tutkimukseni siten, että tarkoitukseni on tehdä tiedontarvetta ja osaamista täydentävää tutkimusta lapsilähtöisesti myös metodologisesti. Tutkielman aineiston muodostavat yhdeksän suomen- ja englannin kielistä artikkelia sekä kaksi muuta suomenkielistä julkaisua, jotka käsittelevät vanhempien eron jälkeistä vainoa. Aineiston analysointimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä.

Tutkielman tulosten mukaan lapsinäkökulmasta tehty, lapset tutkimusjoukkona näkevä vanhempien eron jälkeinen tutkimus on vielä vähäistä. Lapset tulevat näkyviksi eron jälkeistä vainoa koskevissa tutkimuksissa usein vain, jos lapsilla katsotaan olevan vaikutusta vainon mahdollistamiseen. Tutkimustulosten mukaan lapset saivat eron jälkeistä vainoa koskevassa tutkimuksessa kolme erilaista roolia: vanhempien eron jälkeisen vainon uhrin, vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisen kokijan sekä passiivisen vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistajan roolin.

Avainsanat: vanhempien eron jälkeinen vaino, sosiologinen lapsuudentutkimus, sosiaalityö, lasten kokemukset.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkittavan ilmiön taustoitus	4
2.1 Vaino ilmiönä	4
2.2 Lapset vanhempien eron jälkeisen vainon uhreina.....	6
2.3 Lasten kokeman vainon muodot.....	9
3 Lapsuuden sosiologinen tutkimus	12
3.1 Lapset tutkimuksen kohteena.....	12
3.2 Lapsuuden roolit	14
4 Tutkimuksen toteutus	17
4.1 Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset	17
4.2 Aineiston rajauskriteerit ja tietokannoista saadut hakutulokset	21
4.3 Lopullisen aineiston muodostaminen	27
4.4 Aineiston analyysi.....	32
4.5 Tutkimuseettiset kysymykset.....	35
5 Tulokset	41
5.1 Lasten roolit vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimuksessa	41
5.2 Lapset uhreina.....	43
5.3 Lapset toiminnallisina kokijoina vainossa.....	45
5.4 Lapset vainon mahdollistajina	48
6 Pohdinta	53
Lähteet	57
Liite 1 Elektronisissa tietokannoissa käytetyt hakutermit ja hakutulokset	61
Liite 2 Tietokantojen hakutulokset	63

1 Johdanto

Vaino määritellään intensiiviseksi ja tavoitteelliseksi käyttäytymiseksi, joka kohdistuu toiseen henkilöön toistuvasti ja jonka kohteena oleva henkilö kokee tunkeilevana, ahdistavana ja uhkaavana (Nikupeteri & Laitinen 2015, 831). Vanhempien eron jälkeinen vaino ja sen vaikutukset perheen lapsiin ovat nousseet viime vuosina yhä enemmän keskustelun kohteeksi. Esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liitto sekä Varjo- tukikeskus ovat nostaneet aiheita esille erilaisten tiedottamisien sekä koulutusten kautta (Ensi- ja turvakotien liitto 2017; Varjo -tukikeskus 2019). Anna Nikupeteri väitteli 2016 naisiin kohdistuvasta eron jälkeisestä vainosta. Väitöskirja lisäsi keskustelua eron jälkeisestä vainosta sekä sen vaikutuksista vainon kohteena olevaan naiseen ja tämän mahdollisiin lapsiin myös mediassa (kts. YLE-uutiset, Aula 2017).

Lähestyn vanhempien eron jälkeistä vainoa lapsuuden tutkimuksen asettaman teoreettisen viitekehyksen kautta. Lapsuuden sosiologinen tutkimus on suhteellisen nuori tutkimuksen ala, jonka päämääränä on tuottaa tietoa lasten elämästä ja heidän toiminnastaan, lasten muuttuvasta asemasta yhteiskunnassa sekä heidän osallisuudestaan yhteiskunnassa (Alanen 2001, 162-167). Tutkimukseni paikantaminen sosiologisen lapsuuden tutkimuksen kenttään näkyy tutkimuksessani siten, että tarkoitukseni on tehdä tiedontarvetta ja osaamista täydentävää tutkimusta lapsilähtöisesti myös metodologisesti. Ymmärrän myös lapsuuden sosiologisena, eli yhteiskunnallisena ilmiönä (Mt.).

Lasten perheväkivallan kokemuksia käsittelevien tutkimusten määrä on viime vuosina kasvanut (Øverlien 2010), mutta vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimus lasten näkökulmasta ei ole lisääntynyt samassa suhteessa (Nikupeteri & Tervonen, Laitinen 2015, 286). Idea pro gradu -tutkielmaani lähti osittain kiinnostuksesta siihen, miten lapsuuden tutkimus ja lapset toimijoina on otettu huomioon vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa. Lapin yliopiston ja sen yhteistyökumppaneiden nelivuotinen *Children's Knowing Agency in Private, Multiprofessional and Societal Settings – the Case of Parental Stalking, suom.: Lasten tietävä toimijuus yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa – Tapauksena vanhempien eron jälkeinen vaino (CAPS)*-hanke on vastannut tarpeeseen tutkia ilmiötä.

Pro gradu -tutkielmani on teoreettinen ja se toteutetaan systemaattisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkielmani pohjautuu pääsääntöisesti englanninkieliseen tutkimuskirjallisuuteen, sillä suomenkielisiä tutkimuksia aiheesta on vähän olemassa. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen pohjalta tutkielmaan valikoitui lopulliseksi aineistoksi yhdeksän tieteellistä artikkelia ja kaksi tieteellistä muuta julkaisua, joiden pohjalta etsin vastausta tutkimuskysymyksiini.

Eron jälkeinen vaino on yksi vaikeimmista lähisuhdeväkivallan muodoista uhrin auttamisen kannalta (Nikupeteri 2016). Tutkielmani tarkoituksena on kartoittaa sitä, *miten lapset huomioidaan vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa* sekä tuottaa käsitystä siitä, mitä tutkimustarpeita vielä on ja onko olemassa olevassa tutkimuksessa selkeitä puutteita.

Kiinnostuin vainosta ilmiönä suorittaessani käytännön harjoittelujaksoa ja myöhemmin työskennellessäni Ensi- ja turvakotien liiton Oulun turvakodissa. Kokemukseni mukaan vaino on nykyaikana yleinen lähi- ja parisuhdeväkivallan muoto ja sitä tulisi tutkia enemmän, jotta vainon uhrien auttaminen helpottuisi. Vaikka usein eron jälkeinen vaino kohdistuu entiseen puolisoon, on sillä suuria vaikutuksia myös perheen lapsiin (Forsberg 2005). Joskus lapsia voidaan käyttää vainon mahdollistamisen välineenä, esimerkiksi tiedon saamiseen entisestä puolisoista (Nikupeteri ym. 2017, 107). Lapsi voi tuntea tällaisessa tilanteessa syyllisyyttä perheen kokemasta vainosta, tai kokee suurta miellyttämisen halua kumpaakin vanhempaa kohtaan ja joutuu ristiriitaiseen tilanteeseen. Vaikka lapsi ei olisikaan suoraan vainon ja siihen liittyvien tekojen uhri, on tilanteella vaikutusta lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen (Forsberg 2005; Øverlien 2010, 82-85; Holt & Buckley & Whelan 2008).

Luvussa kaksi avaan tutkimaani ilmiötä ja siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä, kuten vainoa ilmiönä. Ilmiön määrittelemiseen on löydettävissä hyvin ajantasaista ja laadukasta tutkimuskirjallisuutta, jota käytän ilmiön määrittelyyn sekä tutkimusaiheen taustoitukseen. Koska tutkielmani keskittyy tarkastelemaan eron jälkeistä vainoa lapsen näkökulmasta, tarkastelen lapsia väkivallan uhreina ja erityisesti vanhempien eron jälkeisen vainon uhreina. Lapsia väkivallan uhreina on tutkittu eri aikakausina paljon ja lasten kohtaamista väkivallan muodoista sekä väkivallan vaikutuksista lapsiin on saatavilla hyvin tutkimuskirjallisuutta. Lapsia vanhempien eron jälkeisen vainon uhreina on puolestaan

tutkittu vähemmän (Elklit ym., 2019, 725). Kuvaan saatavilla olevan tutkimuskirjallisuuden avulla lapsen kokemaa vanhempien eron jälkeistä vainoa sekä heidän kokemiaan vainon muotoja. Tarkastelen sosiologista lapsuudentutkimusta tieteenalana ja lapsia tutkimuskohteina ja yhteiskunnan jäseninä luvussa kolme. Luvussa neljä kuvaan tutkielmani toteutuksen, tutkimustehtävän, metodologiset sitoumukset sekä aineiston analysointimenetelmän. Luvussa viisi esitän tutkielmani tulokset. Pohdintaluvussa pohdin ja käyn läpi tutkimusprosessiani, käyttämäni aineistoa sekä tutkielmani tuloksia.

2 Tutkittavan ilmiön taustoitus

2.1 Vaino ilmiönä

Vaino terminä mielletään usein etäälle nykyaikaisesta yhteiskunnasta ja se nähdään kuuluvaksi sota-aikaan, kansanmurhin sekä juutalaisvainon ajankohtiin (Nikupeteri & Laitinen 2018, 25). Vaino on kuitenkin nykyaikanakin esiintyvä väkivallan muoto, joka voi ilmetä myös ihmisen lähi- ja perhesuhteissa. Vainoa voi ilmetä suhteen loppumisen ja avioeron jälkeen myös aktiivisessa parisuhteessa (Logan ym. 2006, 4). Keskityn tässä tutkielmassa tarkastelemaan perhesuhteissa tapahtuvaa vainoa ja erityisesti perheen vanhempien eron jälkeistä vainoa lasten näkökulmasta.

Vaino määritellään intensiiviseksi ja tavoitteelliseksi käyttäytymiseksi, joka kohdistuu toiseen henkilöön toistuvasti ja jonka kohteena oleva henkilö kokee tunkeilevana, ahdistavana ja uhkaavana (Nikupeteri & Laitinen 2015, 831). Väkivalta yleisellä tasolla nähdään vakavana ja yhteiskunnan puuttumista vaativana asiana, mutta konkreettisena tekona vaino voi määräytyä ulkopuolisille pieneksi, yksittäiseksi teoksi. Vainosta tekee ulkopuoliselle pieneksi sen tuntemattomuus sekä näkymättömyys. Vaino voi ilmetä eri tavoilla ja joskus se voi olla niin hienovaraista, ettei ulkopuolinen osaisi nimetä käyttäytymistä vainoamiseksi. (Nikupeteri & Laitinen 2018, 27.) Kuten muukin väkivalta, myös vaino voi piiloutua romanttisten eleiden taakse ja se voi pahentua ja hellittää vuoroin, joka tekee ulkopuoliselle vainon huomaamisen vaikeaksi.

Väkivalta on usein syy parisuhteen loppumiseen, mutta joissain tapauksissa väkivalta ei lopu eroon. Tilastollisesti erotilanteet lisäävät huomattavasti väkivallan riskiä. (Hautanen 2017, 121.) Vaino tunnistetaan yhtenä lähisuhteissa tapahtuvana väkivallan muotona, mutta eron jälkeinen vaino ja sen mukanaan tuomat sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ongelmat ovat suomalaisessa keskustelussa melko tuore ilmiö (Nikupeteri & Laitinen 2017, 19). 2000-luvulta alkaen parisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvät tutkimukset ovat kuitenkin alkaneet painottua entistä enemmän eron jälkeiseen väkivaltaan (Nikupeteri 2016, 39). Tämä osoittaa sen, että eron jälkeisestä vainosta on tullut näkyvämpää ja yleisempää, jonka vuoksi sitä tulisi tutkia enemmän, jotta uhreja voitaisiin auttaa.

Puolison tai entisen puolison vainon kohteeksi joutuminen on uhrille vaarallista, sillä siihen liittyy usein myös muita väkivallan muotoja, jotka voivat olla henkeä uhkaavia (Logan ym. 2006, 4). Vaino voi ilmetä uhriin kohdistuvana fyysisenä väkivaltana kuten lyömisenä, liikkumisen rajoittamisena taikka henkilökohtaiseen tilaan tunkeutumisena (Nikupeteri ym. 2017, 104). Parisuhteessa ilmenevä vaino sekä eron jälkeinen vaino voivat eskaloitua muuta lähisuhdeväkivaltaa useammin tilanteeksi, jossa väkivalta etenee kohteen ja hänen läheisensä hengen riistämiseen. Tutkimusten ja selvitysten mukaan perheessä tapahtuvien ja erityisesti naisiin kohdistuvien henkirikoksien taustalla on usein ollut olemassa kriisiytynyt erotilanne, jossa on voinut olla mukana vainokäyttäytymistä, joka on johtanut henkirikokseen (Nikupeteri 2016, 58.) Eron jälkeinen vaino on siis ilmiö, joka vaatii mahdollisimman nopeaa puuttumista, jotta sen seuraukset eivät eskaloitu uhrin tai hänen läheistensä henkeä uhkaavaan tilaan.

Väkivallalla on uhriinsa aina seurauksia, jotka voivat vaihdella fyysisistä vammoista muistin häiriöihin. Väkivallan eri muodoille altistuminen on uhrille aina traumaattinen kokemus. (Ojuri 2006, 18.) Vainolla voidaan katsoa olevan uhriinsa vakavia henkisiä sekä fyysisiä vaikutuksia. Vaino voi aiheuttaa uhrissaan aktiivisia fyysisiä vammoja, kroonisia fyysisiä vammoja, kärjistää jo olemassa olevia fyysisiä vammoja tai lisätä stressiin liittyviä psykosomaattisia ongelmia. (Logan ym. 2006, 109-111.) Vainolla voi olla uhriinsa myös sosiaalisesti eristäviä vaikutuksia sekä psykologisia vaikutuksia (Mt. 2016, 169; Logan ym. 2006, 109). Vaino aiheuttaa usein vainotuille myös erilaisia unen häiriöitä kuten painajaisia (Logan 2006, 116).

Vainolla voidaan siis katsoa olevan uhriinsa monia haavoittavia vaikutuksia. Anna Nikupeteri (2016) on jäsentänyt vainon haavoittavuuden muodot uhrin näkökulmasta neljään eri luokkaan: sosiaaliseen-, psykologiseen-, emotionaaliseen sekä fyysiseen haavoittavuuteen. Vainon haavoittavuuden muodot, tekijän käyttäytyminen, yksittäiset vainoteot ja niihin liittyvät asenteet liittyvät toisiinsa ja tuottavat yhdessä uhrille kokemuksen vainoamisen uhriksi joutumisesta. Kaikki vainon haavoittavuuden muodot heikentävät vainon uhrin elämänlaatua ja hänen kokonaisvaltaista hyvinvointiaan muun pakottavan ja kontrolloivan parisuhdeväkivallan lailla. (Nikupeteri 2016, 51.)

Vainon uhriksi joutuminen ja ilmiön kokeminen arkielämässä ovat yksityinen asia, mutta samaan aikaan se on myös ihmisoikeusloukkaus, johon valtion puuttumisen oikeutus

löytyy ihmisoikeussopimuksista ja -julistuksista sekä kansallisista ja kansainvälisistä sopimuksista (Nikupeteri 2016, 62). Suomen lainsäädännössä väkivalta sekä vaino on määriteltä rangaistaviksi teoiksi. Vainoaminen on määriteltä rangaistavaksi teoksi fyysistä väkivaltaa huomattavasti myöhemmin vuonna 2014 (Mt., 27). Rikoslain (19.12.1889/39) 25. luvun 7a § mukaan vainoaminen on toistuvaa seuraamista, tarkkailemista, yhteydenottamista tai muuta näihin rinnastettavaa oikeudetonta vainoamista, joka aiheuttaa vainotussa pelkoa taikka ahdistusta. Vainoaja voidaan rikoslain mukaan tuomita vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 1889/39.) Vuoden 2014 aikana poliisi oli saanut yhteensä 661 ilmoitusta vainoamisrikoksesta ja seuraavana vuonna ilmoitukset kasvoivat 664 kappaleeseen. Lain voimaantulovuonna ei osattu odottaa näin suurta ilmoitusten määrää. (Nikupeteri 2016, 45.) Ilmoitusten määrä osoittaa sen, että vainoaminen on Suomessa ongelma, jonka selättämiseen uhrit tarvitsevat apua niin oikeusjärjestelmältä kuin muiltakin yhteiskunnan toimijoilta. Vainon kriminalisoinnilla on ollut apua siihen, että vainon uhrit ovat saaneet varmuutta siihen, että heidän kokemansa vaino ei ole hyväksyttävää toimintaa (Mt., 45). Laissa ilmaistu määritelmä vainolle ja olemassa oleva tutkimus auttavat myös uhreja tunnistamaan kohtaanmansa vainon ja hakemaan tilanteeseensa apua.

2.2 Lapset vanhempien eron jälkeisen vainon uhreina

Lapsia väkivallan uhreina on kuvattu taiteissa, kirjallisuudessa ja tutkimuksissa kautta aikojen. Myös erilaiset kansalaisjärjestöt ovat pyrkineet aktiivisesti ajamaan lapsien oikeuksia psyykkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen ja hyvinvointiin. (Ellonen 2007, 11.) Kuitenkin vaino ja erityisesti lapsiin kohdistuva, vanhempien eron jälkeinen vaino on jäänyt vaille huomiota kotimaisessa sekä kansainvälisessä tutkimuksessa useiden vuosien ajan, vaikka eron jälkeinen vaino aikuisten välisissä suhteissa on noussut yhä enemmän tutkimuksen kohteeksi (Nikupeteri & Laitinen 2015, 2013). Viime aikoina tehdyt tutkimukset ovat kuitenkin nostaneet esille keskustelua lapsien näkökulmasta ja auttamistarpeesta vanhempien eron jälkeisessä vainossa.

Lasten läheisissä suhteissa tapahtuva lapsiin kohdistuva väkivalta tunnistetaan ongelmaksi, joka ilmenee maailmanlaajuisesti ja viimevuosina ilmiötä on tutkittu maailmanlaajuisesti enemmän (Øverlien 2013, 278). Lapsiin kohdistuvan väkivallan kohtaaminen mielletään usein vaikeaksi, vaikka yhteiskunnassa vallitsee yleisesti yhteinen moraalikäsitys ilmiön suhteen. Erilaiset uskomukset, kulttuuriset käsitykset ja pelot vaikeuttavat ilmiöön puuttumista. Perhettä ja lapsen lähisuhteita pidetään turvallisena onnellisuuden ja rakkauden tyysijana, jossa tapahtuvat väkivallanteot ovat yksityisasia, johon ulkopuolinen ei voi puuttua. (Forsberg 2002, 84-85.) Perheväkivaltaa kokevien lapsien avuntarve kyseenalaistetaan usein, koska lasten nähdään elävän perheissään ikään kuin umpiossa, jossa he eivät näe tai kuule mitään ja unohtavat asiat nopeasti. Väkivallalle altistuva ja lapsi tarvitsee kuitenkin apua siinä, missä sille altistunut aikuinenkin. (Oranen & Keränen 2006, 63.)

Lasten kokeman perheväkivallan määrittely on vaikeaa, sillä tutkijoiden ymmärrys ilmiöstä on vaihtelevaa (Øverlien 2010, 81). Tämän vuoksi lapsien kokeman väkivallan kaikkia muotoja on vaikeaa listata tyhjentävästi. Lapsiin, kuten aikuisiin, kohdistuu väkivallan erilaisia muotoja, kuten esimerkiksi fyysistä-, psyykkistä, kemiallista-, taloudellista ja seksuaalista väkivaltaa (Ellonen 2007, 15). Myös lapset voivat joutua vainon uhreiksi, joko suoraan tai välillisesti esimerkiksi toisen vanhempansa vainoamana (Elklit ym. 2019, 725).

Vanhempien eron jälkeinen vaino ilmiönä on muiden väkivallan ilmenemismuotojen tapaan muotoutunut yhteiskunnassamme näkymättömäksi, mutta se on samaan aikaan seurauksiltaan näkyvää ja vakavaa (Nikupeteri & Laitinen 2018, 27). Väkivallalle altistumisella voi olla lapsen elämässä monia erilaisia pitkäaikaisia psyykkisiä vaikutuksia (Øverlien 2010, 82-85). Tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempiensa vainoamilla lapsilla on löydettävissä muun muassa trauman oireita, kuten trauman jälkeisiä stressihäiriöitä (Elklit ym. 2019, 730). Vaikka väkivallalla ei ole kaikkiin lapsiin samanlaisia vaikutuksia, voidaan sen nähdä muodostavan myös lasten käyttäytymiseen, kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen riskejä (Holt & Buckley & Whelan 2008). Lapsi ei aina ole perheessä suoraan varsinainen väkivallan uhri, mutta hän voi altistua väkivallalle kuulemalla tai näkemällä väkivaltaa (Øverlien 2013, 277). Väkivallan välilliseksi uhriksi joutumisella voi olla lapsen miltei yhtä vakavat seuraukset kuin suoraan väkivallan uhriksi joutumisella (Forsberg 2005). Välillisen väkivallan uhrina lapsi saattaa kokea olevansa

osittain vastuussa väkivallasta ja tuntee syyllisyyttä perheenjäsenensä kokemasta väkivallasta. Myös tarpeettoman vastuun ja syyllisyyden kokemisella voi olla lapsen vakavat vaikutukset.

Väkivaltaa kokevat lapset ovat arjessaan jatkuvassa valmiustilassa ja tuntevat pelkoa päivittäin, jopa turvallisessa ympäristössä (Øverlien 2013, 280). Vanhempien eron jälkeisen vainon värittävä lapsen arki nähdään ongelmana, joka ei kuulu pohjoismaiseen ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja kansalaisten hyvinvointia vaalivaan yhteiskuntaan, mutta lasten altistuminen vanhempien eron jälkeiselle vainolle on kuitenkin arkipäivää monen suomalaisen lapsen elämässä (Nikupeteri ym. 2017, 102). Eron jälkeisen vainon yleisyys ja puuttumisen tärkeys on huomattu etenkin vainon kriminalisoivan lain tultua voimaan vuonna 2014. (Nikupeteri 2016.) Eron jälkeinen vaino on aiemmin saatettu mieltää vain entisten puolisoitten väliseksi ongelmaksi, jossa vainon kohteena oleva entinen puoliso on yhteiskunnan tukijärjestelmän avun tarpeessa.

Lasten kokeman vainon tunnistaminen ja sen todentaminen voi olla vaikeaa sen hienovaraisuuden vuoksi. Vaino ei aina ilmene lasten arjessa fyysisen koskemattomuuden- tai yksityisyyden loukkaamisena kuten pahoinpitelynä, kotiin väkisin tunkeutumisena tai esimerkiksi lapsen liikkumisen tai olemisen tarpeettomana rajoittamisena. (Nikupeteri ym. 2017, 104.) Lasten ja nuorten kokema vaino voi ilmetä heidän elämässään vainoajan toistuvina käyttäytymismalleina kuten toistuvana henkilökohtaiseen tilaan tunkeutumisena, lapsen omaisuuteen tai yksityiseen toistuvana puuttumisena, jatkuvana yhteydenpitona, liiallisena tai sopimattomana kiintymyksen ilmaisuna, valvontana, pakottamisena, häirintänä, uhkailuna ja pelotteluna (Reidy & Smith-Darden & Kernsmith 2016, 1007).

Vanhempien eron jälkeinen vaino voidaan tulkita virheellisesti esimerkiksi vanhempien väliseksi huoltoriidoiksi tai vanhempien kyvyttömyydeksi hoitaa lasten asioita erosta huolimatta yhdessä, eikä lapsen altistumista vanhempien eron jälkeiselle vainolle aina tunnisteta palvelujärjestelmässä (Nikupeteri ym., 2017). Tutkimusten mukaan lapsi voi toimia vanhempien eroamisen jälkeen eron jälkeisen väkivallan provokaationa (Brownridge 2006, 523). Lapsi voi olla siis hyvinkin keskeinen osa vanhempien eron jälkeistä vainoa, suoranainen vainon kohde taikka välillinen vainon väline. Lapsia koskeva

vainotutkimus on usein kuitenkin liitettyä osaksi naisten kokeman vainon tutkimukseen, eikä lapsia yksin koskevaa vainotutkimusta ole paljon (kts. Nikupeteri & Laitinen 2015; Brownridge 2006; Elklit ym., 2019, 725). Vainon kohdistumista ja vaikutusta lapsiin itsenäisinä tutkimuskohteina on tutkittu vähän ja olemassa oleva kansainvälinen tutkimus koostuu tapaustutkimuksista, rikosteknisistä tutkimuksista sekä yksittäisten henkilöiden kertomuksista (Reidy & Smith-Darden & Kernsmith 2016, 1007). Esimerkiksi Anna Nikupeteri ja Merja Laitinen (2015) käsittelevät vanhempien eron jälkeisen vainon vaikutuksia lapsen elämään artikkelissaan: *Childrens everyday lives shadowed by stalking: Postseparation stalking narratives of finnish children and women*. Laitisen ja Nikupeterin (2015) mukaan lapset ovat eron jälkeisessä vainossa erityisessä vaarassa, sillä heidän keinonsa itsensä suojelemiseen ovat rajalliset. Vainoamisella on lapsiin myös psykososiaalisia haittavaikutuksia ja vainoaminen luo uhan heidän turvallisuudelleen sekä hyvinvoinnilleen. (Mt., 831.)

2.3 Lasten kokeman vainon muodot

Anna Nikupeterin ja Merja Laitinen (2015) mukaan vanhempien eron jälkeinen vaino voidaan nähdä ilmenevän lasten arjessa neljässä eri muodossa: *pelon ja turvattomuuden ilmapiirin luomisena, fyysisenä- ja henkisenä väkivaltana ja hengen uhkaamisella, lasten objektivoinnilla vainon työvälineeksi sekä rakkaudeksi ja huolenpidoksi naamioiduilla teoilla* (Nikupeteri & Laitinen 2015, 830).

Vanhempien eron jälkeinen vaino voi aiheuttaa lapselle *pelon ja turvattomuuden tunteita*, vaikkei vainoon liittyisi väkivaltaisia tekoja. Vainoaminen heikentää lapsen luottamusta ja riistää heidän turvallisuuden tunnettaan. (Nikupeteri & Tervonen & Laitinen 2015, 287.) Turvattomuuden tunne voi ilmetä lapsilla esimerkiksi ulkona liikkumisen taikka kotona yksin olemisen pelkona. Vainoaja luo lapselle turvattomuuden ja pelon ilmapiiriä muun muassa ennustamattomalla käyttäytymisellä, häiritsevillä yhteydenotoilla lapselle tuntemattomista numeroista ja tiedon urkkimisella lasten ystäviltä. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 834-853.) Vaino voi ilmetä myös ei-toivottuina, toistuvina

ääni- ja tekstiviesteinä sekä kuulumisten ja olinpaikan tiedustelemisena (Reidy & Smith-Darden & Kernsmith 2016, 1008). Lapset voivat kokea vainoajan yhteydenotot ahdistavina, sillä ne muistuttavat heitä vainoajan aiemmista pahoista teoista. Muistojen mieleen palaaminen saa lapsessa aikaan kauhua ja turvattomuuden tunnetta. (Nikupeteri & Tervonen & Laitinen 2015, 289.)

Vanhempien eron jälkeisen vainon seurauksena lasten turvallisuus voi ilmetä kolmessa eri muodossa: rappeutuneena, menetettynä ja uudelleen rakentuneena. On tärkeää suojella vainoa kokevia lapsia keventämällä heidän taakkaansa, jota he kantavat uudelleenrakentaessaan turvallisuutta itseään ja rakkaita läheisiään varten. (Nikupeteri & Tervonen & Laitinen 2015, 285.) Vanhempien eron jälkeinen vaino voi ilmetä lasten elämässä *rakkaudeksi ja huolenpidoksi naamioituneena* (Nikupeteri & Laitinen 2015, 830). Tällöin vaino näyttää henkisenä ja sosiaalisena väkivaltana, jonka seurauksena lapsi joutuu ottamaan ikätasonsa vastaisesti aktiivisen toimijan roolin ja asettumaan perhe-suhteidensa aktiiviseksi säätelijäksi. Rakkaudeksi ja huolenpidoksi naamioitunut vaino ilmenee huolenpidon, turvallisuuden ja manipuloinnin vuorotteluna, jossa hyvä ja paha limittyvät osittain toisiinsa. Lapsi voi kokea vainoajan osittain pahana, mutta kokee myös läheisyyttä ja turvallisuuden tunnetta tämän läsnä ollessa. (Nikupeteri ym. 2017, 106.) Joskus vainoajan rakkaudenosoitukset voivat olla lapselle epämieluisia ja epäasiallisia kosketuksia ja ilmetä esimerkiksi liian lähelle tulemisena tai turhan usein tapahtuvana koskettelemisena (Reidy & Smith-Darden & Kernsmith 2016, 1008). Lasten turvallisuuden tunne rappeutuu, kun heillä on ristitiirainen suhde vainoajaansa. Etenkin nuoret lapset nostavat usein esiin vainoajan hyviä puolia eivätkä usko, että vainoaja voisi tehdä vakavaa harmia heille. Vainoaja voi käyttäytyä näennäisesti positiivisella tavalla osoittaen rakkautta ja välittämistä lasta kohtaan halutessaan tosiasiallisesti saada vain yhteyden entiseen puolisoonsa. (Nikupeteri & Tervonen & Laitinen 2015, 285.)

Lasten objektivoinen vainon työvälineeksi on vainon muoto, jossa vainoaja riistää lapsia eri tavoilla omissa teoissaan, joilla pyrkii vahingoittamaan entistä puolisoaan (Nikupeteri ym. 2017, 107). Esimerkiksi lapsen huoltajuutta voidaan käyttää eron jälkeisen väkivallan välineenä, jolla entiseen puolisoon saadaan ylläpidettyä valta- ja voima-asemaa (Brownridge 2006, 523). Vainoaja voi käyttää lapsia suoraan vainossaan esimerkiksi tiedon välittäjinä, taloudellisen väkivallan-, kontrollin-, manipuloinnin sekä henkisen

kuormituksen välineenä. Tällöin vaino ilmenee lasten elämässä ennen kaikkea sosio-emotionaalisenä väkivaltana, koska se muuttaa lasten roolin perheessä vainon välittäjiksi. (Nikupeteri ym. 2017, 107.) Joskus vainoaja saattaa lukea esimerkiksi lapsen viestejä tai sähköpostia urkkien sitä kautta tietoa entisestä puolisostaan (Reidy & Smith-Darden & Kernsmith 2016, 1008).

Neljäntenä vainon ilmenemismuotona voidaan pitää *fyysistä väkivaltaa ja lasten hengen uhkaamista*. Hengen uhkaaminen voi kohdistua lapsen läheisiin ihmisiin kuten sisaruksiin, toiseen vanhempaan taikka sukulaisiin. Myös lapset joutuvat joskus pelkäämään oman henkensä puolesta vainotilanteissa. Vainoava vanhempi saattaa käyttää lapsiin fyysistä väkivaltaa kostaakseen entiselle puolisolleen tämän uusia ihmissuhteita tai muita tekoja. Vainoaja käyttää lapsen fyysistä pahoinpitelyä tai sillä uhkaamista keinona saada entinen puolisonsa ryhtymään vainoajan haluamiin tekoihin. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 838-834.) Koston välineeksi joutuminen on lapselle erityisen kuormittavaa. Lapsi joutuu kyseisessä roolissa punnitsemaan jatkuvasti tekojaan ja sanojaan, sillä lapsella on luontainen tarve miellyttää vanhempiaan heidän käyttäytymisestään riippumatta. Lapsi voi suojella sisaruksiaan ja toista vanhempaansa toimimalla vainoavan vanhemman käskyjen mukaan. Lapset voivat esimerkiksi viettää aikaa vainoavan vanhemman kanssa sillä he tietävät, ettei tämä häiritse sinä aikana toista vanhempaa. Aktiivisesti sisaruksiaan ja vanhempaansa suojelevat lapset vaarantavat psyykkisen hyvinvointinsa toimiessaan perheenjäsentensä suojelijana. (Nikupeteri & Tervonen & Laitinen 2015, 292.)

3 Lapsuuden sosiologinen tutkimus

3.1 Lapset tutkimuksen kohteena

Lapsuus biologisena ilmiönä ei ole vuosien varrella juurikaan muuttunut: jokaisen ihmisen elämä alkaa hoidostaan riippuvaisena vauvana ja jokaisen ihmisen kohdalla biologisen kehityksen vaiheet ovat kutakuinkin samat (Alanen 1990, 9). Erilaiset globaalit sekä suomalaista yhteiskuntaa muokkaavat taloudelliset, kulttuuriset ja rakenteelliset muutokset vaikuttavat kuitenkin lasten arkeen ja kokemuksiin yhä enemmän. Lapsuuden muuttuminen on huomioitu yhteiskunnassa käydyssä keskustelussa, mutta vähemmälle huomiolla on jäänyt sen tutkimus, miten muutokset jäsentävät lasten itsensä kokemaa elämää ja lapsuuttaan. (Alanen & Karila 2009, 7.) Näiden muutosten vaikutuksia ja lasten reagoimista niihin on tärkeää tutkia nykyistä enemmän, jotta lasten oikeuksien, arjen sujuvuuden ja hyvinvoinnin mahdollistaminen voidaan taata muutoksista huolimatta (Corsaro 2005, 104-105). Esimerkiksi eron jälkeinen vaino on yhteiskunnallisesti ja tieteellisessä tutkimuksessa niin uusi ilmiö, ettei tutkimusta aiheesta ole vielä paljoa olemassa. Lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina ja ilmiön erilaisille hyvinvointia vaarantaville vaikutuksille alttiina henkilöinä on tunnistettu yhteiskunnassa ja tutkimuksessa niin ikään vasta vähän aikaa sitten, eikä lapsinäkökulmasta eron jälkeistä vainoa ole tutkittu myöskään paljoa. Tämän vuoksi myös eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja sen vaikutukset perheen lapsiin jäävät viranomaistyössä usein katveeseen (Nikupeteri 2016, 136-137).

Termillä ”lapsuus” viitataan usein eri tavoin alaikäisyyteen, varhaisen elämän tilaan taikka prosessiin, joka kasvaa kohti aikuisuutta (Alderson 2013, 4). Lapsuutta ei ole nykyisenä tuntemanamme tunnettu ennen 1500-lukua, eikä lapsuuden ja aikuisuuden erottelulla ei nähty olevan yhteiskunnallista merkitystä ennen tätä. 1500-luvulla alkaneen kehityksen myötä lasten näkeminen kehittyi ”pienikokoisista aikuisista”, perheen, kasvatuksen sekä myöhemmin koulutuksen suojiin kuuluviksi lapsiksi. Tämän myötä myös suhtautuminen lapsiin kehittyi emotionaalisemmaksi ja välittävämmäksi. (Alanen 2009, 18.) 1800-luvulla viattomuus ja aatelisuus on yhdistetty ensin lapsiin, jota todistaa taidegallerioiden maalaukset pyhästä lapsuudesta sekä äitiydestä. Merkittävät henkilöt

alkoivat kunnioittaa lapsia vakavasti 1900-luvulla. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen Eglantine Jebb perusti ”Pelastakaa lapset” -järjestön ja vakuutti Kansakuntien liiton hyväksymään kansainvälisen lasten oikeuksien julistuksen. Jon Holt (1975) kannatti lasten oikeuksien kunnioittamista ja Margaret Macmillan ja Susan Isaacs tarkkailivat sekä kuuntelivat lapsia ja perustivat heille lastentarhoja ja kouluja 1900-luvulla. (Alderson 2013 11-12.)

Lapsuus ja lasten olemassaolo ja oikeudet on tunnistettu siis jo useiden vuosisatojen ajan. Lapsuutta on alettu tutkia tieteellisesti ja siitä on kirjoitettu jo 1900-luvulta lähtien. Lapsuuden ja yhteiskunnan suhdetta ovat aluksi pohdittu filosofien ja psykologien toimesta, ja näkökulmana on useimmiten toiminut yhteiskunnan vaikutus lapseen. (Alanen 2009, 10.) Psykologit ovat olleet kiinnostuneita historiassa lapsuudessa etenkin lastenhenkisistä yhteyksistä, kiintymyksestä, vanhemmuudesta sekä perhettä horjuttavista asioista (Corsaro 2005, 85). Lapsuudentutkimusta on kehitetty aktiivisesti jo yli kolmekymmentä vuotta (Alderson 2013, 4) ja lasten ja lapsuuden tutkimusta käsitteleviä julkaisuja on julkaistu yhä enemmän (Corsaro 2005, 5). Tutkimusalana lapsuudentutkimus on siis suhteellisen nuori, sillä sen liikkeellelähtö kasvatustieteilijöiden ja sosiologien parissa ajoittuu 1980-luvun alkuvuosiin, johon voidaan paikantaa alkaneen niin sanottu uusi lapsuudentutkimus. Uusi lapsuudentutkimus ei keskity edeltävän orientaation tavalla psykologian alueelle vaan se pyrkii haastamaan ja kritisoimaan totuttuja ajatusmalleja sekä tarkastelee lapsuutta yhteiskunnan kautta rakentuvana ilmiönä. (Alanen 2009, 9-11; Köngäs 2018, 63.)

Lapsitutkimus käsitteenä tarkoittaa yleisellä tasolla tutkimusta, jota tehdään lapsista ja joka riittää usein tarkentamaan tutkimuksen luonteen. Lapsitutkimus on kattotermi, joka pitää sisällään useita erilaisia tarkennettuja suuntauksia. Lapsuudentutkimus on yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimusta, jossa ollaan kiinnostuneita lapsuuden tarkastelusta aiemmin ja nykyhetkessä. (Köngäs 2018, 63.)

Lapsuudentutkimus on monitieteellinen yhteiskuntatutkimuksen alue (Nikupeteri & Laitinen 2015, 28). Uusi lapsuudentutkimus on vakiinnuttanut asemansa paitsi englanninkielisessä maailmassa myös Saksassa ja Skandinaviassa hallitsevana teoreettisena kehityksenä kaikille, jotka etsivät sosiologista ymmärrystä lapsuudesta ja lapsista (King 2007, 194). Lapsuudentutkimus korostaa lapsia toimija -subjektina ja korostaa lasten ky-

kyä toimintaan ja päätöksentekoon ja mahdollisuuteen vaikuttaa ympäristöönsä erilaisissa tilanteissa. (Nikupeteri & Laitinen 2015, 28). Lapsuudentutkimuksen eri tieteenaloja ja yksittäisiä tutkijoita yhdistävä tekijä on pyrkimys ymmärtää lapset yhteiskunnan jäseninä ja toimijoina (Alanen 2009, 9). Lapsuudentutkimuksen lähtökohtana on tuottaa tietoa lasten elämästä ja heidän toiminnastaan, lasten muuttuvasta asemasta yhteiskunnassa sekä heidän osallisuudestaan yhteiskunnassa. Sosiologisessa lapsuudentutkimuksessa ollaan kiinnostuneita lapsuuteen liittyvistä ja sitä muovaavista rakenteista, ehdoista ja muutoksista, jotka määrittävät lapsen asemaa yhteiskunnassa. (Alanen 2001, 162-167.) Sosiologisessa lapsuudentutkimuksessa lapset nähdään aikuisten tavoin asioiden kokijoina ja itsenäisinä toimijoina, jotka myös aktiivisesti muokkaavat perhesuhteita (Nikupeteri & Laitinen 2015, 28). Tässä tutkielmassa tarkastelen erityisesti sitä, miten olemassa oleva eron jälkeistä vainoa käsittelevä tutkimuskirjallisuus ottaa huomioon lapset osana tutkimusta, jonka vuoksi lapsuuden sosiologinen tutkimusperinne kiinnittyy vahvasti osaksi tutkielmaani.

3.2 Lapsuuden roolit

Lapsuuden tutkimuksessa tunnustetaan, että lapsuus koostuu pääosin sille annetuista asemista ja rooleista. Lapsille on määrätty erilaisia ominaisuuksia, kuten tietämättömyys, riippuvuus ja haihtuvat tunteet. Lapsuuden tutijat pyrkivät tutkimaan sitä, miten lapset ja nuoret toistavat tai vastustavat lapsuuden stereotyyppioita. (Alderson 2013, 4.) Niin sanottu ”normaali lapsuus” määrittyy lapsuuden instituutioiden kuten palvelujärjestelmän, perheen, päiväkodin, koulun ja lastensuojelun kautta. Määrittelyt antavat lapselle mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa ja samaan aikaan ne sulkevat lapsilta erilaisia vaikutuskanavia asettamalla lapset ennalta määriteltyihin toimijarooleihin, jotka ovat vaikeita rikkoa ilman aikuisen apua. (Alanen 2009, 22.)

Erilaiset lapsuudelle annetut roolit näkyvät lasten arkielämän lisäksi myös heitä koskevassa tutkimuksessa sekä viranomaistyön käytännöissä. Esimerkiksi lastensuojelun varhaisessa historiassa lapsien roolina on nähty yhteiskunnallinen uhka, mutta myöhemmin lapset alettiin nähdä uhreina ja suojelua vaativina kohteina (Hurtig 2003, 35). Vuonna 1983 suomen lastensuojelulain saralla lapsi eristettiin perheestään yksilöksi ja alettiin näkemään itsenäisenä oikeussubjektina, joka omaa myös oikeuksia (Harrikari 2019, 358). Subjektius käsitteenä on abstrakti ja hyvin laaja. Käsite korostaa lasten aktiivisuutta, mahdollista toimijuutta sekä osoittaa sen, että lapset halutaan nähdä itsenäisinä henkilöinä yksilöllisine oikeuksineen. Nykyaikana lasten roolina lastensuojelutyössä on palveluiden käyttäjän ja yhteistyökumppanin rooli. (Hurtig 2003, 32-35.) Palveluiden käyttäjän ja yhteistyökumppanin rooli korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen omassa asiassaan ja tunnistaa lapsen kyvyn tuottaa relevanttia tietoa omasta arkielämästään ja siihen vaikuttavista ilmiöistä.

Perinteisesti sosiologisessa tutkimuksessa lapset on totuttu näkemään passiivisessa roolissa, mutta tämä rooli on murtumassa lapsuuden ja lasten tutkimuksen lisääntyvän huomion myötä (Corsaro 2005, 27). Lapset nähdään uudessa sosiologisessa lapsuuden tutkimuksessa passiivisen toimijan roolin sijaan aktiivisiinsa, ympäristöä ja kulttuuria tuottavina ja kommunikointiin kykenevinä toimijoina ja yhteiskuntansa vaikuttajina (Lehtinen 2009, 90). Sosiologisessa lapsuudentutkimuksessa minimoidaan lasten ja aikuisten väliset roolierot. Lapsuuden uusi sosiologia edustaa tutkimuksen suuntaa, joka kuvaa lapsia pätevän olennon roolissa, joilta aikuiset kieltävät itsemääräämisoikeuden. (King 2007, 200.)

Lapsuuden tutkimukseen kiinnittyvissä tutkimuksissa lasten roolina on aktiivinen toimijan rooli. Lapsia ei mielletä enää avuttomiksi ja epäkypsiksi henkilöiksi, jotka ovat aina aikuisen päätöksenteon varassa. Yleisenä päämääränä onkin raivata lasten oikeuksille ja osallisuudelle yhteiskunnassa entistä enemmän tilaa. (Hurtig 2003, 35.) Tästä näkökulmasta katsottuna lapset voivat toimia tutkimuksissa esimerkiksi itsenäisinä tiedon tuottajina ja tutkimuksien pääasiallisina tutkimusjoukkoina. Lasten kokemuksilla ja tulkinnoilla nähdään olevan merkitystä ja niitä voidaan tulkita ja käyttää sellaisinaan tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Lapset eivät myöskään tarvitse vanhempiaan kokemustensa tulkina ja portinvartioina.

Lasten aktiivisen toimijuuden tunnustaminen ei ole itsestään selvä asia (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018), sillä heidän toimijuudessaan ei nähdä toteutuvan rationaalisuuden ja reflektiivisyyden vaatimukset, jotka on yleisesti liitetty kokonaisvaltaiseen toimijuuteen (Paju 2013). Lapset kuitenkin havainnoivat ympäristöään, huomaavat hienovaraisiakin asioita ja pyrkivät vaikuttamaan aktiivisesti elinympäristöönsä. Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, että lapset huomaavat helposti vanhempaa uhkaavat vainoteot ja pyrkivät säätelemään perhesuhteitaan, jotta tilanne pysyisi rauhallisena ja turvallisena hänelle itselleen sekä läheisilleen. (Nikupeteri ym. 2017, 106.) Lapsilla on yhteiskunnassa ja perhesuhteissa myös aktiivisen toimijan rooli, jonka tunnistaminen on vielä yhteiskunnallisella tasolla sekä tutkimuksissa paikoin heikkoa.

Yksi lapsille annettu rooli on yleisesti ”ei vielä valmiin” henkilön rooli, joiden nähdään olevan vasta matkalla täyden toimijuuden tuomaan aikuisuuteen. Tällaisen perinteisen lapsille annetun rooli ja ajatusmallin myötä tutkimuksessa lasta ja lapsuutta on tarkasteltu perinteisesti aikuisten lähtökohdista ja heidän tulkintojensa mukaan. (Alasuutari 2009, 54.) Tätä tutkielmaa tehdessäni olen tutustunut moniin tutkimuksiin, jotka käsittelevät vanhempien eron jälkeistä vainoa ja siihen liittyviä kokemuksia suoraan lasten näkökulmasta tai niissä sivutaan aikuisnäkökulman lisäksi myös lasten kokemuksia ilmiöstä. Useissa vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa vanhemmat toimivat usein pääasiallisena tutkimusjoukkona ja tiedon tuottajina ja myös lasten kokemukset tulevat tulkituiksi aikuisten kerronnan ja tulkintojen lävitse. Myös löytämäni lasten vainokokemukseen keskittyvät tutkimukset täydentyivät lasten tuottaman tiedon lisäksi heidän vanhempiansa tuottamalla tiedolla, eikä yksikään löytämäni tutkimuksen aineisto koostunut yksistään lasten tuottamasta tiedosta. Kuten aiemminkin totesin, lapsia on totuttu pitämään ”ei vielä valmiina” henkilöinä (Alasuutari 2009, 54), joka voi selittää lasten tiedon toissijaisuuden lapsia ja lasten kokemuksia käsittelevissä tutkimuksissa. Toisaalta vaino ilmiönä ja tutkimuskohteena on vaikea tutkijan ja uhrin näkökulmasta

Lapsia sekä lapsuutta koskevat kulttuurista kumpuavat tulkinnat sekä ammattilaisten käytännöt vaativat muutosta, jotta lapsilla olisi entistä enemmän mahdollisuuksia oikeuteensa osallistua ja vaikuttaa antaen mielipiteitään heitä koskeviin asioihin (Alanen & Karila 2009, 7). Lapsuuden stereotyyppiset roolit ja niiden mukanaan tuomat ennakko-

oletukset lasten kyvyistä ja toiminnan mahdollisuuksista ovat murtumassa uusien ajattelumallien myötä. Tätä edesauttaa keskustelu lasten oikeuksista sekä ajantasainen tutkimustieto lasten toimijuudesta erilaisissa yhteiskunnallisissa rakenteissa sekä perhesuhteissa.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä ja metodologiset sitoumukset

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu tutkimuskysymyksen muotoileminen (Salminen 2011). Tutkimustehtävänä on tarkastella sitä, miten lapset huomioidaan vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa. Olen muodostanut tutkimustehtävän oman henkilökohtaisen kiinnostukseni ja aikaisemman sosiaalityön käytännönharjoittelujakseni sekä työkokemukseni kautta.

Tutkielmani alakysymykset ovat:

Minkälaisia rooleja lapset saavat eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa?

Millaisia tutkimustarpeita systemaattisen kirjallisuuskatsauksen valossa tulee esille?

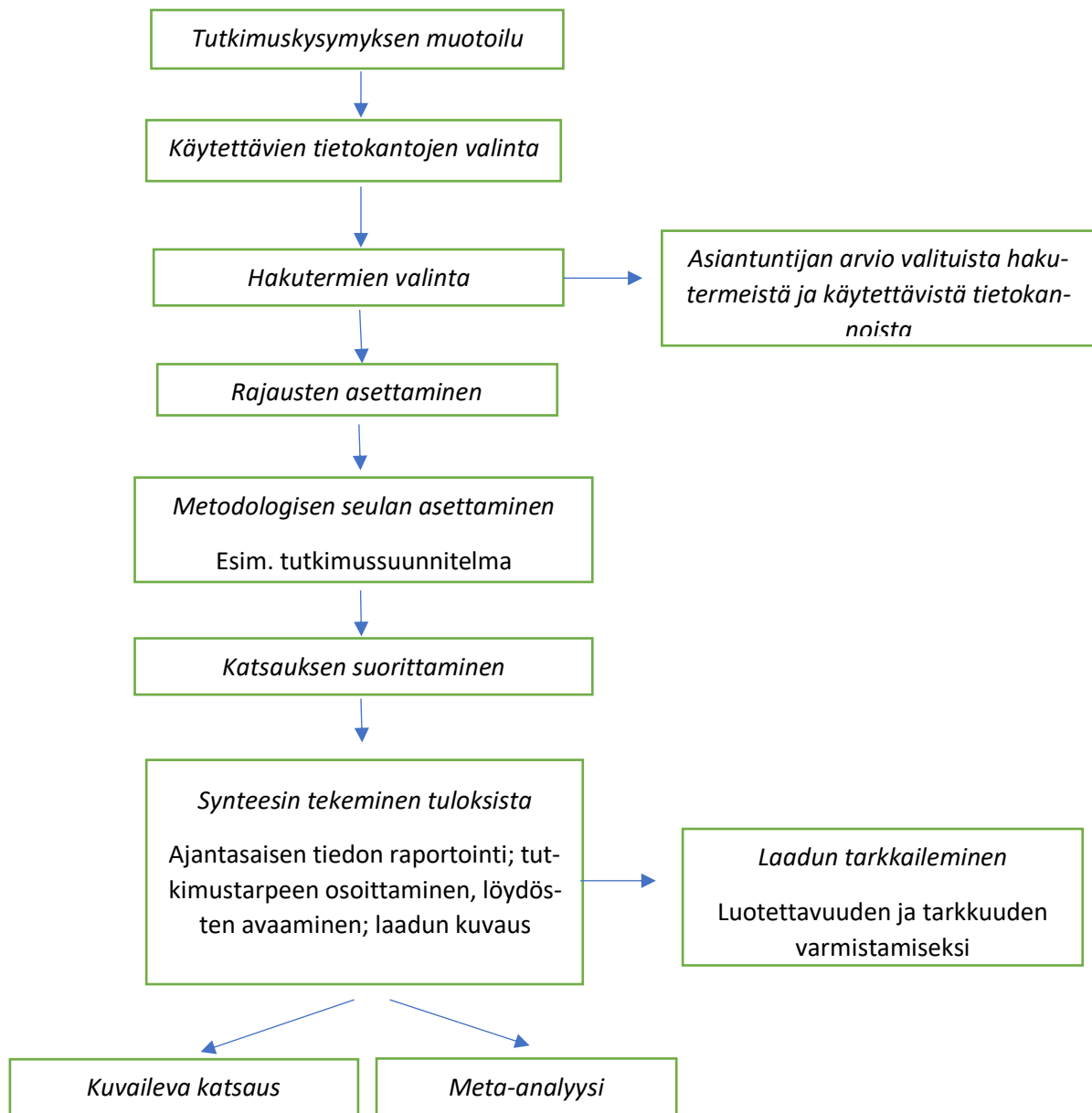
Vastaan tutkimuskysymykseeni systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen laatiminen edellyttää tutkijalta tarkkaa tutkijaotetta (Metsämuuronen 2006, 37). Kirjallisuuskatsaus on metodi ja tutkimustekniikka, jonka avulla tutkitaan olemassa olevaa tutkimusta. Pelkistetysti tämä tarkoittaa tutkimusten tulosten kokoamista kokoelmaksi, joka toimii perustana uudelle tutkimukselle. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on eräänlainen tiivistelmä valitun aihepiirin olemassa olevan tut-

kimuksen keskeisistä sisällöistä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus voi tuoda esiin aiempien tutkimuksien puutteita ja nostaa esille ilmiön tutkimustarpeita. (Mt., 9-10; Johanson 2007, 3.)

Kirjallisuuskatsaus on menetelmä, jonka avulla pyritään kehittämään olemassa olevaa teoriaa ja luoda myös täysin uutta teoriaa. Katsauksen avulla voidaan myös arvioida olemassa olevaa teoriaa sekä tunnistaa erilaisia ongelmia (Salminen 2011 1-4). Tutkielmassa kartoitan ilmiöön liittyvää tutkimuksen tarvetta ja olemassa olevan tutkimuksen puutteita. Tutkielmani tavoitteena on tuoda näkyville lapsen näkökulmaa vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Vaikka vaino kohdistuisikin pelkästään lapsen lähivanhempaan, on sillä vaikutusta välillisesti myös lapseen. Joissain tapauksissa myös lapsi voi olla vanhempien eron jälkeisessä tilanteessa suoraan yksi vainon uhreista. Tutkielmani tarkoituksena on lisätä tietoisuutta lapsien kohtaamasta vainoilmiöstä ja siihen liittyvästä tutkimuksesta ja tutkimustarpeista, jotta heidän auttamisensa suomalaisessa palvelujärjestelmässä helpottuisi.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksesta tekee käytettyjen lähteiden keskinäiseen yhteyteen ja tekniikkaan erityisesti kiinnittyvä huomio (Salminen 2011, 1-4). Kirjallisuuskatsaus on systemaattisesti rakennettu, täsmällinen ja tarvittaessa toistettavissa oleva menetelmä, johon liittyy kriittistä arviointia (Mt., 5; Metsämuuronen 2006, 37). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen edellyttää tutkimusongelman määrittämisen, täsmennettyjen hakutermien määrittämisen sekä aikavälin valitsemisen. Katsaus edellyttää myös pitäytymisen valitussa doktriinissa, jonka piiristä tutkimukset on valittu, tutkimusaineiston ja sen laadun analysoinnin sekä tulosten synteessin kuvailun. (Salminen 2011, 16.)

Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) esitän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheet Arlene Finkin (2005) mallin mukaisesti, jotka Salminen (2011) on mukailnut seuraavanlaisesti:

Kuvio 1. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheet.

Toinen vaihe systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa pitää sisällään käytettävien tietokantojen valinnan (Salminen 2011). Suoritin aineistoon tulevien julkaisujen etsimisen käyttäen apunani Lapin yliopiston kirjaston tietokantaa, Lapin yliopiston tietokannan kotimaisten artikkelien tietokantaa (ARTO) sekä Lapin yliopiston tietokannan kansainvälisten e-artikkelien tietokantaa. Lapin yliopiston tietokantojen lisäksi käytin aineiston hakuun seuraavia tietokantoja: Melinda, EBSCOhost Academic Search Elite sekä Social Science Database (ProQuest). Valitsin nämä tietokannat, sillä ne olivat käytettävissäni Lapin yliopiston kirjastopalveluiden kautta ja niiden käyttöön oli saatavilla hyvät ja ajantasaiset ohjeistukset.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kolmantena vaiheena on hakutermien valitseminen. Hakutermien tarkka määrittelyminen on tärkeää, jotta tieteellisistä julkaisuista saataisiin löydettyä ne teokset, jotka parhaiten vastaisivat tutkimuskysymykseen. Hakutermeinä voivat toimia niin sanat kuin fraasitkin. (Mt., 10.) Halusin löytää tietokannoista tieteellisiä julkaisuja suomen- ja englannin kielellä, jotka käsittelevät lasten kokemaa eron jälkeistä vainoa sekä julkaisuja, jotka käsittelevät eron jälkeistä vainoa aikuisen uhrin näkökulmasta, mutta joissa on tuloksia myös lapsinäkökulmasta. Tämän vuoksi hakutermejä oli niin suomen- kuin englanninkin kielellä.

Suomenkielisiä aineiston hakuun käyttämiäni hakutermejä ovat:

1. *lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina*
2. *lasten kokema vaino*

Englannin kieliset hakutermit ovat:

1. *children experience post-separation stalking*
2. *stalked children.*

Olen käyttänyt esittelemiäni hakusanoja yksittäisinä hakusanoina, hakusanojen yhdistelminä taikka kokonaisina hakulausekkeina.

Aineiston rajaaminen on tarpeellista, koska kaiken aiheesta tehdyn tutkimuksen käsiteltävä aineisto on liian laaja pro gradu -tutkielmaan. Aineiston rajauskriteerien määrittä-

minen on myös osa systemaattista kirjallisuuskatsausta. Asetin aineistolle keruuvaiheeseen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ohjeiden mukaisesti erilaisia hylkäämiskriteerejä, jotka rajaavat aineistoa. (Metsämuuronen 2006, 37.) Aineistoni rajauskriteerit esittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.2 Aineiston rajauskriteerit ja tietokannoista saadut hakutulokset

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen neljäs vaihe aloitetaan rajaamalla tutkimuksen aihepiiri ja päättämällä käytettävien alkuperäistutkimuksien poissulku- sekä hyväksymiskriteerit, jotta saadaan kerättyä mahdollisimman edustava otos laadukkaista tutkimuksista. Tietojen hakua voidaan tehdä loputtomiin, joten haun rajat on muodostettava käytävissä olevien resurssien mukaisesti. (Metsämuuronen 2006, 37.) Rajauskriteereikseni muodostui neljä eri kriteeriä:

Rajauskriteeri 1: aikarajoitus: 2000-2019 julkaistut tutkimukset

Rajauskriteeri 2: Kieli: suomen ja englanninkieliset tutkimukset

Rajauskriteeri 3: Saatavuus: tutkimus on maksullinen tai sitä ei ole saatavilla kirjastoista.

Rajauskriteeri 4: Julkaisu ei ole tieteellinen tai siinä ei käsitellä tutkimustuloksia

Aikarajoitus rajasi tieteelliset julkaisut koskemaan vain 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia ja muita tieteellisiä julkaisuja, jotta aineisto olisi mahdollisimman ajantasainen. Toisena aineiston rajausperusteena käytin julkaisujen kieltä omien kielellisten resurssieni vuoksi. Koin pystyväni lukemaan ja ymmärtämään vain suomen- ja englanninkielisiä julkaisuja riittävän hyvin tutkielmani toteuttamiseksi. Tämän kielellisen resurssini vuoksi esimerkiksi ruotsinkielinen tutkimuskirjallisuus rajautui pois aineistostani. Kolmantena aineiston rajaamiskriteerinä toimi julkaisujen saatavuus. Rajasin julkaisut koskemaan vain

maksuttomia tai yliopiston palveluiden kautta saatavilla olevia kappaleita, jottei aineiston keruu muodostunut minulle kohtuuttoman vaikeaksi. Viimeisenä rajauskriteerinäni toimi julkaisujen tieteellisyyden vaatimus. Pro gradu -tutkielman aineistoon kelpuutin vain sellaiset julkaisut, jotka olivat julkaistu tieteellisissä julkaisuissa ja jotka käsittelivät tutkimuksien tuloksia tutkimusaiheiden ja vastaavien sijaan.

Elektronisten tietokantojen hakutulokset

Muodostin tutkielmassa käytettävän aineistoni käyttäen suomen- ja englannin kielisiä hakutermejä sekä hakulausekkeita. Muodostin hakulausekkeet jo löytämiäni aihetta käsittelevien tieteellisten teosten avainsanojen avustuksella. Hakulausekkeina käytin seuraavia lauseita kokonaisuudessaan: *”lasten kokema vaino”*, *”lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina”*, *”stalked children”* ja *”children experience post-separation stalking”*. Yksittäisinä hakusanoina ja lausekkeina käytin sanoja: *lapset*, *eron jälkeinen vaino*, *stalked ja children*. Kaikissa tekemissäni hauissa rajasin hakutulokset koskemaan julkaisuja, joiden julkaisuvuosi ajoittui vuosiin 2000-2019.

Lapin yliopiston kirjaston elektronisessa tietokannassa tein hakuja niin kotimaisten artikkelien tietokannasta (ARTO), kirjaston kokoelmista sekä kansainvälisistä e-aineistoista. Ensimmäisellä kerralla Lapin yliopiston elektronisessa tietokannassa käytin hakulausekkeina kahdella ensimmäisellä kerralla *lasten kokema vaino* sekä *lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina*, jotka tuottivat samat kolme hakutulosta, joista yksi oli väitöskirja ja kaksi muuta pro gradu -tutkielmia. Näistä kahdesta ensimmäisestä hausta yksi aihetta käsittelevä pro gradu -tutkimus karsiutui pois tieteellisyyttä painottavan kriteerin vuoksi, muut pro gradut eivät vastanneet tutkimuksen tarvetta. Valitsin full text -tarkasteluun Anna Nikupeterin (2016) väitöskirjan *Varjosta Valoon – Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja selviytymisen tukeminen*, jonka yhden alaluvun valitsin lopulliseen aineistooni.

Kolmannella hakukerralla Lapin yliopiston kirjaston tietokannassa käytin hakusanoja *lapset AND eron jälkeinen vaino*, joka tuotti otsikkotarkasteluun kuusi hakutulosta, joista neljä oli pro gradu -tutkielmaa ja yksi oli väitöskirja, jonka valitsin jo aiemmin aineistoon.

Yksi hakutulos oli toimitetussa teoksessa julkaistu artikkeli, jonka otin full text -tarkasteluun. Artikkelin on Merja Laitisen ja Anna Nikupeterin (2018) kirjoittama artikkeli: *Häiritsevä tieto ja toimijuus – lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa*, joka full text -tarkastelun myötä valikoitui osaksi aineistoani. Seuraavilla hakukerroilla hakulausekkeet *stalked children*, *children experience post-separation stalking* sekä *children experience post-separation stalking*, eivät tuottaneet enää uusia julkaisuja otsikkotarkasteluun. Lapin yliopiston kokoelmien elektroninen tietokanta tuotti siis yhteensä 14 hakutulosta eri hakulausekkeilla ja -sanoilla, joista kaksi julkaisua valikoitui aineistoon.

Suoritin aineistohaun seuraavaksi Lapin yliopiston elektronisen tietokannan kotimaisten artikkelien tietokannasta (ARTO). Kaikissa hauissa on käytetty aikarajauksia vuosille 2000-2019. Ensimmäisen haun suoritin käyttäen hakulausekkeita *lasten kokema vaino* sekä *lapset eron jälkeisen vainon kokijoina*, jotka eivät tuottaneet yhtään tulosta. Kolmannella hakukerralla yhdistin hakusanoja *lapset AND eron jälkeinen vaino*, joka tuotti yhteensä kuusi hakutulosta otsikkotarkasteluun, joista yksikään hakutulos ei käsitellyt lapsia vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina, eikä kolmaskaan hakukerta tuottanut yhtään hakutulosta full text -tarkasteluun. Viimeisellä hakukerralla hain käyttäen hakusanaa *eron jälkeinen vaino*, joka tuotti otsikkotarkasteluun kuusi julkaisua, joista yksi valikoitui aineistoon full text -tarkastelun myötä. Artikkelin on: *Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä vainona* (Nikupeteri & Laitinen 2013). Kotimaisten artikkelien tietokanta tuotti siis yhteensä 12 tulosta eri hakulausekkeilla ja -sanoilla, joista yksi valikoitui full text tarkastelun myötä osaksi lopullista aineistoa.

Viimeisenä Lapin yliopiston elektronisena tietokantana käytin kansainvälisten e-artikkelien tietokantaa. Jokaisessa haussa on käytetty rajauksena teoksien julkaisuvuoden sijoittumista aikavälille 2000-2019. Ensimmäinen hakulauseke *stalked children* tuotti otsikkotarkasteluun 16 julkaisua, joista yksi valikoitui full text -tarkasteluun. Viisitoista muuta julkaisua rajautui pois, sillä ne eivät vastanneet sisällöltään tutkielmani tarkoitusta. Full text -tarkasteluun valikoitunut artikkeli on Ask Elklitin ym. (2019) kirjoittama: *Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms in Secondary Stalked Children of Danish Stalking Survivors—A Pilot Study*, joka valikoitui full text -tarkastelun jälkeen osaksi tutkielmani aineistoa. Toisella hakukerralla käytin hakulauseketta *children experience post-separation stalking* ei tuottanut yhtään tulosta. Hakulausekkeen hakusanojen pilkkominen muotoon *children AND experience AND post-separation AND stalking* tuotti

105 hakutulosta. Full text -tarkasteluun hakutuloksista valikoitui neljä artikkelia, joista kolme on otettu mukaan aineistoon. Aineistoon valikoitueet artikkelit ovat Merja Laitisen ja Anna Nikupeterin (2015) kirjoittama: *Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women*, Júlia Galántain, Anna Sára Ligetin ja Judit Wirthn (2019) kirjoittama: *Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary* sekä Mary P. Brewsterin kirjoittama artikkeli: *Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations*. Tekstin full text -tarkastelussa aineistosta rajautui pois seuraava artikkeli (N=1) sillä se ei kokoluennan jälkeen ollut aihealueeltaan tarpeeksi relevantti tutkielmani kannalta: *Post-Separation Abuse of Women and their Children: Boundary-Setting and Family Court Utilization among Victimized Mothers* (Zeoli ym. 2013). Lapin yliopiston e-artikkelien tietokanta tuotti eri hakulausekkeilla yhteensä 121 hakutulosta otsikkotarkasteluun, joista neljä valikoitui full text -tarkastelun myötä osaksi lopullista aineistoa.

Lapin yliopiston elektronisen tietokannan jälkeen siirryin Melinda -nimiseen elektroniseen tietokantaan. Myös tässä tietokannassa käytin kaikissa hakukerroissa aikarajausta 2000-2019 julkaisujen julkaisuvuotena. Ensimmäisellä hakukerralla käytin hakulauseketta *lasten kokema vaino*, joka ei tuottanut yhtään hakutulosta. Toisella hakukerralla hakusanat *lapset AND eron jälkeinen vaino*, joka tuotti yhden hakutuloksen, *Varjosta valoon: eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*, joka valikoitui myös full text -tarkasteluun ja sen myötä myös teoksen yksi luku valikoitui osaksi aineistoa. Aineistoon valikoituneen julkaisun määrittelen ”muuksi julkaisuksi”, sillä se on ensi -ja turvakotien liiton julkaiseman kirjan yksi luku, joka käsittelee vanhempien eron jälkeisen vainon vaikutuksia lapseen. Luvun nimi on *Vaino lasten ja nuorten arjessa*, ja sen ovat kirjoittaneet Anna Nikupeteri, Pirjo Ervasti, Pia Marttala sekä Merja Laitinen vuonna 2017. Seuraavien hakukertojen hakusanat ja -lausekkeet: *stalked children, stalked AND children, children experience post-separation stalking* sekä *children AND experience AND post-separation AND stalking*, eikä *lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina* eivät tuottaneet yhtään hakutulosta. Melinda -tietokanta tuotti siis yhden hakutuloksen, joka valikoitui osaksi lopullista aineistoa.

Seuraava käyttämäni elektroninen tietokanta on EBSCOhost academic search elite. Tietokannassa valitsen kaikkia hakuja koskemaan julkaisujen julkaisuvuoden rajauksen vuosille 2000-2019. Ensimmäisen haun hakulauseke *stalked children* tuotti 3 hakutulosta, joista full text -tarkastelun myötä osaksi aineistoani valikoitui *When Daddy Stalks Mommy: Experiences of Intimate Partner Stalking and Involvement of Social and Legal Authorities When Stalker and Victim Have Children Together* -artikkeli (Løkkegaard ym. 2019). Toinen hakukerta hakusanoilla *stalked AND children* tuotti 18 hakutulosta otsikkotarkasteluun, josta full text tarkasteluun myötä aineistoon valikoitui: *Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation* -artikkeli (Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015) sekä *Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations* (Brewster 2003). Suomenkieliset hakulausekkeet ja -sanat eivät tuottaneet yhtään hakutulosta. Academic search Elite -tietokannasta löysin eri hakusanoilla ja -lausekkeilla otsikkotarkasteluun siis 21 hakutulosta

Viimeinen käyttämäni elektroninen tietokanta oli Social Science Database (ProQuest), jonka hauissa käytin edelleen julkaisujen julkaisuvuoden rajausta koskemaan vuosia 2000-2019. Ensimmäisellä hakukerroilla käytin hakulauseketta *stalked children*, joka tuotti yhden hakutuloksen otsikkotarkasteluun, joka ei kuitenkaan vastannut tutkielmani tarkoitusta. Toisella hakukerralla pilkoin hakulausekkeen kahteen hakusanaan *stalked AND children*, joka tuotti 18 hakutulosta otsikkotarkasteluun. Hakutuloksista kaksi on jo aiemmin valikoitunut osaksi aineistoa, ja 16 tulee hylätyksi epärelevantin sisältönsä vuoksi. Seuraavaksi haen käyttäen hakulauseketta *children experience post-separation stalking*, joka ei tuota yhtään hakutulosta otsikkotarkasteluun. *Children AND experience AND post-separation AND stalking*, tuottaa kolme hakutulosta otsikkotarkasteluun, joista yksi on jo valittu aineistoon ja kaksi muuta otan full text -tarkasteluun. Toisen artikkeleista, *Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation* (Vivianne 2017) valitsin aineistoon, toinen rajautuu pois epäsoveliaan sisältönsä vuoksi. Loput hakulausekkeet ja -sanat: *lasten kokema vain*, *lasten AND kokema AND vaino*, *lapset ja eron jälkeinen vaino* sekä *lapset AND eron jälkeinen vaino*, eivät tuota yhtään hakutulosta. ProQuest tietokanta tuotti siis yhteensä 21 hakutulosta, joista yksi valikoituu full text -tarkastelun myötä osaksi lopullista aineistoa.

Elektroniset tietokannat tuottivat hakuvaiheessa erilaisilla hakusanayhdistelmillä ja hakulausekkeilla yhteensä 191 hakutulosta Usein samassa tietokannassa toistuivat samat

julkaisut eri hakusanoja käytettäessä. Myös useissa tietokannoissa oli löydettävissä keskenään samoja julkaisuja eri hakulausekkeilla. Otsikkotarkastelusta koko julkaisun tarkasteluun eli niin sanottuun full text -tarkasteluun valikoitui kaikista elektronisista tietokannoista 11 tieteellistä artikkelia, yksi väitöskirja sekä yksi muu julkaisu (N=13), joista lopulliseen aineistoon valikoitui kaksitoista julkaisua. Lopullisena tutkimusaineistona käytän siis systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla minulle valikoitunutta aineistoa, joka koostuu yhdeksästä tieteellisestä artikkelista kahdesta muusta julkaisusta (N=11).

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen suunnitteluvaiheessa asetin yhdeksi aineiston rajauskriteeriksi aikarajauksen, jonka avulla rajasin aineistoni koskemaan vuosina 2000-2019 julkaistuja tieteellisiä artikkeleita, -tutkimuksia ja muita tieteellisiä julkaisuja. Aineistoon päätyneet artikkelit ja muut julkaisuja löysin miltei koko valitun aikarajoituksen puitteissa eli vanhin julkaisu on julkaistu vuonna 2003 ja uusimmat on tehty vuonna 2019. Julkaisujen julkaisuajankohdat asettuvat tasaisesti vuosien 2013-2019, jolloin ainakin yksi tieteellinen julkaisu aiheesta on tehty kunakin vuonna.

Lopullisen aineistoni vanhin artikkeli sijoittuu 2000-luvun alkuun: vuonna 2003 on julkaistu lopullisen aineistoni yksi artikkeli (Mary P. Brewster). Aineiston julkaisuista kaksi (Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015; Nikupeteri & Laitinen 2015) oli julkaistu vuonna 2015, yksi väitöskirja on julkaistu 2016 (Nikupeteri 2016). Kaksi aineiston julkaisua on julkaistu vuonna 2017: yksi artikkeli ja ensi- ja turvakotien liiton teoksen luku ja yksi artikkeli (Vivienne 2017, Laitinen ym. 2017). Uusimmista artikkeleista yksi on vuodelta 2018 (Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018) ja kolme artikkelia on julkaistu vuonna 2019 (Elklit ym. 2019; Løkkegaard, ym. 2019; Galántai, Ligeti & Wirth 2019).

Julkaisuiden julkaisuvuosi osoittaa osaltaan sen, että eron jälkeistä vainoa on tutkittu vähän 2000-luvun alussa, mutta kiinnostus aiheen tutkimiseen on noussut ajan kuluessa ja tutkimuksia on julkaistu vuosittain vuodesta 2015 alkaen. Myös lasten näkökulman huomioiminen vainoilmiössä ja sitä koskevissa tutkimuksissa on noussut viimeisten viiden vuoden aikana. Löytämieni julkaisujen määrä (N=11) puolestaan osoittaa sen, että aihetta on tutkittu vasta hyvin vähän ja tutkimukset ja artikkelit ovat usein samojen kirjoittajien käsialaa. Tutkimusten määrä on nousussa, sillä useissa julkaisuissa ilmiö jatko-tutkimustarve on nostettu esiin kirjoittajien toimesta.

4.3 Lopullisen aineiston muodostaminen

Pro gradu -tutkielmassa käyttämäni lopullinen aineisto muodostuu yhdeksästä tieteellisistä artikkelista sekä kahdesta muusta tieteellisestä julkaisusta (N=11). Olen valinnut aineistooni julkaisuja, jotka käsittelevät eron jälkeistä vainoa lapsen kokemuksena ja lapsen arkeen vaikuttavana ilmiönä. Aineistoon on otettu mukaan myös julkaisuja, jotka käsittelevät eron jälkeistä vainoa naisen ja lasten huoltajuuden näkökulmasta, mutta joissa on esitetty tuloksia myös lasten näkökulmasta. Esitän lopullisen aineiston julkaisut julkaisutyypin mukaan taulukoissa 1 (s.28) ja 2 (s.30). Kuvaan aluksi lopulliseen aineistooni valikoituneet tieteelliset artikkelit, jonka jälkeen esittelen aineistoon valikoituneet niin sanotut ”muut julkaisut”.

Aineistoni koostuu pääosin tieteellisistä artikkeleista, jotka esittelen taulukossa 1 (s.28). Edelle mainitussa taulukossa esitetään tieteellisen artikkelin tiedot: artikkelin kirjoittajat, julkaisuvuosi, julkaisun tiedot julkaisun nimi sekä tietokanta, josta julkaisu on löydetty. Kuvaan taulukossa lyhyesti tieteellisten artikkelien aiheita, käytettyjä tutkimusmetodeja sekä tutkimusjoukkoa. Yksi artikkeleista oli julkaistu toimitetussa teoksessa: Häiritsevä yhteiskuntatutkimus (Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018), yksi International Journal of Environmental Research and Public Health -lehdessä (Elklit ym. 2019), yksi Violence and Victims -lehdessä (Nikupeteri & Laitinen 2015) ja yksi artikkeli löytyi Child Abuse Review -lehestä (Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015). Feminist Legal Studies toimi yhden artikkelin julkaisupaikkana (Vivienne 2017), kaksi yhdeksästä artikkelista on julkaistu Journal of Family Violence -lehdessä (Galántai, Ligeti & Wirth, 2019; Brewster 2003) sekä yksi artikkeli Violence Against Women -lehdessä (Schandorph ym. 2019).

Taulukko 1. Aineiston tieteelliset artikkelit.

Kirjoittaja/t Julkaisuvuosi Julkaisun tiedot	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen aihe	Tutkimusjoukko	Tietokanta
Merja Laitinen, Anna Nikupeteri & Johanna Hurtig :2018 Häiritsevä yhteiskuntatutkimus 25-52	Häiritsevä tieto ja toimijuus –lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa	Lapsen näkökulma vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Kiinnostus lapsen tiedosta, tietämydestä ja toimijuudesta tilanteissa, joissa lapsi uhriutuu ja joutuu osalliseksi isänsä tai isäpuolen hänen äitiinsä kohdistamasta vainosta.	Haastattelut ja toiminnallisterapeuttiset ryhmätapaamiset 19 lasta ja nuorta, iältään 2-21 vuotiaita	LUC-Finna
Anna Nikupeteri, Harriet Teronen & Merja Laitinen: 2015 Child Abuse Review. Vol. 24 289-296	Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking	Lasten turvallisuuden rakentumisen analysoiminen vanhempien eronjälkeisessä vainossa. Miten lapsia voitaisiin turvata eron jälkeisessä vainossa.	Yksilöhaastattelut 18 naiselle. 13 lapselle sopivin alla olevista: Toiminnallisterapeuttinen ryhmätapaaminen, yksilökeskustelut tai keskustelut sukulaisen läsnäollessa, lapsen ja äidin yhteinen terapiaistunto	Academic search Elite
Anna Nikupeteri & Merja Laitinen: 2015 Violence and victims, Vol. 30(5) 830-845	Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women	Eron jälkeinen vaino lasten arjessa. Vainon psykologiset, emotionaaliset ja fyysiset vaikutukset lapsen arkielämään, kun heidän äitinsä joutuu entisen kumppaninsa vainoamaksi. Vainon vaikutukset lapsen ja äidin suhteeseen.	Aineiston keräys kaksivaiheinen: 1. 1,5-2h kestävä avoin haastattelu 20 naiselle, jotka ovat vainon uhreja. 2. Lasten ja murrosikäisten elämäntilanteelle ja iälle sopivalla tavalla järjestetty havainnointi (N=13). Toiminnalliset ryhmätapaamisten videotallenteet, nauhoitetut teematitset haastattelut yksilöille tai sisaruksille, yksi videoitu äidin ja lapsen yhteinen terapiaistunto.	LUC-Finna
Ask Elklit, Lene Annie Gregers Vangsgaard, Anne Sophie Witt Olsen & Sara Al Ali: 2019 International Journal of environmental research and public health	Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms in Secondary Stalked Children of Danish Stalking Survivors—A Pilot Study	Keskittyy tutkimaan vanhempaan kohdistuneesta tai heihin suoraan kohdistuneesta vainosta selviytyneiden lasten traumareaktioita. Vainon vaikutukset lapsen psyykkiseen hyvinvointiin.	57 lasta, jotka jaettu iän perusteella kolmeen ryhmään: 0-6v, 7-11v ja 12-19v. Vanhimmat ryhmät vastasivat kyselylomakkeeseen. Nuorimmalla ryhmällä diagnostinen haastattelu.	LUC-Finna
Júlia Galántai, Anna Sára Ligeti & Judit Wirth 2019 Journal of Family Violence, Vol 3(50) 399-409	Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary	Tutkimus osoittaa kuinka perheen isä voi jatkaa kontrollin ja vallan ylläpitämistä lapsen ja äitiin vanhempien eron jälkeen lapsen tapamisoikeuden ja huoltajuuden avulla.	Tutkimuksessa on käytetty erilaisia menetelmiä: Osallistujien seulontakysely (N=593), otokseen valikoituille 168 henkilölle, joilla ongelmia lapsen huoltajuusasioissa, verkkokysely. Tästä valikoituneelle 30 äidille puolistrukturoidut haastattelut. Artikkelin raportoi vain laadulliset tulokset.	LUC-Finna

Sille Schandorph Løkkegaard, Nina Beck Hansen, Nele Marie Wolf & Ask Elklit: 2019 Violence Against Women, Vol. 25(14) 1 759–1777	When daddy stalks mommy: Experiences of Intimate Partner Stalking and Involvement of Social and Legal Authorities When Stalker and Victim Have Children Together	Tutkimuksen tarkoituksena lisätä tietoa lapsen isän äitiin kohdistamasta eron jälkeisestä vainosta ja siitä, kuinka äidit kokevat tulevaisuuden kohdatuksi palvelujärjestelmässä.	Osallistujia haettiin Facebookin kautta kyselyllä. 196, 27-70 vuotiaasta naista vastasi koko kyselyyn tai osaan kyselystä.	
Elizabeth Vivienne: 2017 Feminist Legal Studies 2017, Vol.25(2). 185-201	Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation	Lisää ymmärrystä naisten eron jälkeisestä vainosta ja siihen liittyvästä pakottavasta kontrollista, joka ilmenee ”huoltajuusvainona”.	12 naista osallistui puolistrukturoituun haastatteluun	LUC- Finna
Mary P. Brewster: 2003 Journal of Family Violence, Vol. 18, No. 4 207- 217	Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations	Millainen rooli vallalla ja kontrollilla on eron jälkeisessä vainossa ennen eroa ja vainoamisaikana.	Tutkimukseen osallistunut 187, iältään 18-74 vuotiaita naista. Puolistrukturoidut haastattelut 1-3h	LUC- Finna
Anna Nikupeteri & Merja Laitinen: 2013 Naistutkimus 26 29-43	Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana.	Jäsentää vainoa naisiin kohdistuvana väkivaltana.	Aineisto koostuu 16 naisen haastattelusta ja heidän kanssaan työskennelleiden ammattilaisten kanssa käydyistä keskusteluista.	LUC- Finna

Tutkielman lopulliseen aineistoon valikoitui myös yksi luku toimitetusta teoksesta sekä yksi alaluku väitöskirjasta, jotka olen nimennyt lopulliseen aineistooni sisältyviksi ”muiksi julkaisuiksi”. Seuraavassa taulukossa 2, (s. 30) esitän aineistoon valikoituneet ”muiden julkaisuiden” tekijätiedot, julkaisupaikan, nimen, aiheen lapsinäkökulmasta sekä elektronisen tietokannan, josta julkaisu on löydetty.

Taulukko 2. Tutkimusaineiston muut julkaisut.

Tekijä(t)	Nimi	Aihe lapsinäkökulmasta	Tietokanta
Anna Nikupeteri, Pirjo Ervasti, Pia Marttala & Merja Laitinen 2017	Varjosta Valoon – Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja selviytymisen tukeminen. Vaino lasten ja nuorten arjessa – luku 102-125	Vanhempien eron jälkeisellä vainolla on erilaisia sisältöjä ja merkityksiä lasten ja nuorten arjessa. Lapsien avun ja tuen tarpeen avaaminen vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Turvallisuuden merkitys lapsen hyvinvoinnille vainon varjostamassa arjessa Haasteita lasten ja nuorten auttamisessa ammattilaisten näkökulmasta. Vanhempien eron jälkeisen vainon muotojen avaaminen.	Melinda
Anna Nikupeteri 2016	Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Lasten häivyttäminen – luku 136-138	Suhde lapseen isälle mahdollisuus ylläpitää kontrollia äitiin Lapset voivat kadota eron jälkeisessä väkivallan puheessa, lapsien oikeudet ja tarpeet katoavat usein institutionaalisissa käytännöissä. Yhteydenpito lapseen nähdään etävanhemman oikeutena. Aikuislähtöinen lähestymistapa lasten kokemuksiin ja oikeuksiin vaarantaa lasten hyvinvointia Ammattilaiset näkevät lapsen ja isän yhteydenpidon tärkeänä siitä huolimatta, että lapsi pitää sitä epämieluisana. Kysymys siitä, kenellä valta määrittää lasten turvalliset suhteet ja millaisiksi ne määritetään.	LUC-Finna

Toimitettu teos: *Varjosta valoon -Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja selviytymisen tukeminen* käsitteli pääosin eron jälkeistä vainoa yhtenä eron jälkeisen väkivallan muotona. Teoksesta aineistooni valikoitunut luku: *Vaino lasten ja nuorten arjessa* käsittelee vanhempien eron jälkeistä vainoa lasten ja nuorten kokemana ilmiönä ja sen vaikutuksia lasten ja nuorten arkeen. Luvussa käsitellään myös haasteita, joita ilmiö luo ammattilaisten auttamistyöhön. Julkaisun tarkoituksena on tuottaa lasten kohtaamasta vanhempien eron jälkeisestä vainosta moniääninen kuvaus, joka on toteutettu käyttäen

hyödyksi tutkimuksellista tietoa, ammattilaisten professionaalista, käytännöllistä ja teoreettista tietoa sekä työkokemuksen kautta syntynyttä viisautta. (Nikupeteri ym. 2017.)

Aineistoon valikoitunut toinen muu julkaisu on Anna Nikupeterin (2016) väitöskirja: *Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen* yksi luku: *Lasten häivyttäminen*, joka käsittelee eron jälkeistä vainoa äitiyden ja lapsinäkökulman kautta. Väitöskirja käsittelee vainoa naisten kokemana eron jälkeisenä väkivaltana, eikä sen fokus ole lasten kokemassa vanhempien eron jälkeisessä vainossa, jonka vuoksi aineistoon valikoitui väitöskirjasta vain lyhyt osa. Valikoituneessa väitöskirjan luvussa pohditaan lapsen paikkaa ja oikeuksia vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Luvussa pohditaan myös lyhyesti ammattilaisten suhtautumista vainovan vanhemman oikeuksiin lapsen vanhempana lapsen hyvinvoinnin kustannuksella.

Kaikkien artikkeleiden aineiston muodostamisessa oli käytetty useampaa kuin yhtä aineistonkeruumenetelmää. Kahdessa tutkimuksessa tutkimusjoukko muodostui lapsista sekä murrosikäisiä ja heidän äideistään. Tutkimuksissa, joissa tutkimusjoukon muodostivat äidit ja lapset yhdessä, aineisto kerättiin pääosin kaikkien tai osan tutkittavien haastatteluilla toiminnallisterapeuttien ryhmien ja yksilökeskustelujen avulla. Lisäksi kahden artikkelin aineiston muodostamiseen oli käytetty edellä mainittujen lisäksi myös lapsen ja äidin yhteistä terapiaistuntoa aineiston muodostamiseen. Kuudessa artikkeleissa tutkimusjoukon muodostivat vain lasten äidit tai lapsettomat naiset. Näissä kuudessa julkaisussa aineistonkeruumenetelmänä toimivat seulontakyselyt, internetissä vastattavat kyselyt sekä puolistrukturoidut haastattelut. Yksi julkaisu muodostui professionaalisen tiedon, tutkimustiedon sekä kirjoittajien henkilökohtaisen väkivaltatyön työkokemuksen pohjalta. Vain kahdessa artikkelissa tutkimusjoukon muodostivat ainoastaan lapset. Toisessa näistä artikkeleista aineisto oli kerätty lapsen elämäntilanteeseen ja ikään sopivalla tavalla, toisessa aineisto oli kerätty ikäryhmittäin siten, että kahdella vanhemmalla ryhmällä kyselylomakkeen avulla, nuorin ryhmä on osallistunut diagnostiiseen haastatteluun.

4.4 Aineiston analyysi

Valitsin aineistoni analysointimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällön analyysillä pyritään saamaan kuvattua aineistoon liittyvää sisältöä systemaattisesti ja kattavasti ja se voidaan toteuttaa sekä määrällisen että laadullisen tutkimusotteen mukaisesti. Nykyään sisällön analyysiä pidetään kuitenkin lähinnä laadullisen aineiston analysointimenetelmänä. (Seitamaa-Hakkarainen 2014.) Sisällönanalyysi on yksi käytettävissä oleva aineiston analysointimenetelmä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kautta saadulle aineistolle, sillä tutkijalla on usein käytettävissä paljon materiaalia, joka tulisi saada tiivistetympään muotoon (Tuomi & Sarajärvi 2018). Sisällönanalyysissä kuvataan analysoitavan materiaalin sisältöä, eli aineiston aihetta tai teemaa (Seitamaa-Hakkarainen 2014).

Sisällönanalyysissä analysoitava dokumentti voi olla kirja, puhe, haastattelu raportti, artikkeli, päiväkirja taikka melkein mikä tahansa muu kirjoitetussa muodossa oleva materiaali (Tuomi & Sarajärvi 2018). Sisällön analyysissä aineistoa on tarkoitus tarkastella tekstin näkökulmasta, sillä lähes kaikki aineistot on mahdollista saattaa tekstimuotoon (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Tämän tutkielman aineisto koostuu artikkeleista ja muista julkaisuista, joten se on sisällönanalyysiin sopiva aineisto. Sisällönanalyysissä tarkoituksena on saavuttaa tutkitusta ilmiöstä tiivistetty ja yleinen muoto analyysin avulla. Sisällönanalyysissä keskeistä on päättely ja tulkinta ja se tähtää empiirisen tiedon muokkaamiseen käsitteellisemmäksi näkemykseksi. Aineistolähtöinen laadullinen aineiston sisällönanalyysi on kolmevaiheinen prosessi, johon kuuluvat *aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen*. (Mt., 103–114.)

Aineiston analyysi alkaa koko aineistoon perehtymisellä eli sen lukemisella (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla siihen kuuluvat artikkelit läpi huolellisesti, jonka jälkeen siirryin Tuomen ja Sarajärven (2018) esittelemään sisällönanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen, eli pelkistämisvaiheeseen, jossa analysoitava dokumentti pelkistetään eli aineistosta karsitaan kaikki tarpeeton ja epäolennainen pois (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-111). Kirjoitin pelkistämisvaiheessa jokaisesta artikkelista itselleni tiivistelmän, joiden avulla minun oli helpompi sisäistää tarvittaessa uudelleen

julkaisun ydinsanoma. Artikkelien tiivistelmien tekemisen jälkeen laadin artikkelien tekijä- ja julkaisutiedot sekä tutkimuksen aiheeseen, toteutukseen sekä tuloksiin liittyvät tiedot taulukoihin, jotka esittelin aiemmassa aineiston muodostamista kuvaavassa luvussa. Pelkistämisvaiheessa olin kiinnostunut erityisesti lasten roolista tutkimuksessa ja tulosten lapsinäkökulmasta. Taulukoista erittelin ja ”koodasin” erilaisia toistuvia ilmauksia, jotka liittyivät tutkimuksen lapsinäkökulmaan sekä rooleihin, jotka lapset saivat vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa.

Seuraava sisällönanalyysin vaihe on aineiston *ryhmittely*. Ryhmittelyssä aineistosta koodatut ilmaukset käydään läpi ja niistä pyritään löytämään erilaisia samankaltaisuuksia tai erottavia tekijöitä. Samaa asiaa ilmaisevat käsitteet yhdistetään yhdeksi luokaksi, joka nimetään käsitteitä kuvaavalla tavalla luokan yhdistävän ominaisuuden tai piirteen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–111.) Analyysissä luokittelukategoriat voivat kehittyä ja muuttua prosessin aikana eli ne ovat joustavia välineitä, joilla hahmotetaan aineistoa (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Ryhmittely tiivistää aineistoa, sillä yksittäisten tekijöiden sijaan aineistoon muodostuu yleisemmällä tasolla olevia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–111.) Luokkien muodostaminen perustuu vertailuun ja vastakkainasetteluun, jota käytetään koko analyysin lävitse (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Ryhmittelen eri koodisanat luokiksi, jotka ilmentävät lasten rooleja eri tutkimuksissa, jotka käsittelevät lasten vanhempien eron jälkeistä vainoa.

Analyysi voidaan katsoa päättyneeksi silloin, kun aineistosta ei ole enää löydettävissä uusia näkökulmia (Seitamaa-Hakkarainen 2014). Prosessin kolmas ja viimeinen vaihe on Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan teoreettisten käsitteiden luominen. Käsitteellistämässä alkuperäisistä kielellisistä ilmauksista muodostetaan teoreettisia käsitteitä sekä johtopäätöksiä. (Tuomi & sarajärvi 2018, 108–111.) Analyysin viimeisessä vaiheessa muodostin kolme roolia, jotka lapset saavat vanhempien eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa. Analyysin avulla löysin seuraavanlaisia rooleja: *vanhempien eron jälkeisen vainon uhri*, *vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallinen kokija* ja *passiivinen vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistaja*. Analyysin tuloksia esittelen luvussa viisi.

Olen muodostanut artikkelien sisällöistä kolme tutkimuksessa näkyvää lasten roolia vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimuksessa:

- 1) *vanhempien eron jälkeisen vainon uhri*
- 2) *vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallinen kokija sekä*
- 3) *passiivinen vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistaja.*

Vanhempien eron jälkeisen vainon uhri näyttäytyy vainon kokijana, jolle vainolla on monenlaisia arkielämän sujuvuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia (Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018; Nikupeteri & Laitinen 2015; Elklit ym. 2019). Uhrius tarkoittaa lasten kokemassa eron jälkeisessä vainossa tilaa, jossa lapsella ei ole keinoja vaikuttaa tilanteeseensa selvästi sitä parantavalla tavalla, mutta vaino varjostaa ja vaikuttaa lapsen arkeen ja hyvinvointiin (esim. Nikupeteri & Laitinen 2015). Lapsia eron jälkeisen vainon uhreina suoraan lapsinäkökulmasta käsitteli lopulliseen aineistoon valikoituneista julkaisuista viisi, mutta kaikki julkaisut tunnistivat lasten uhrautumisen vanhempien eron jälkeisessä vainossa, vaikka julkaisujen pääfokus oli tutkia eron jälkeistä vainoa naisen kokemusten näkökulmasta. Paneutuvimmin artikkeleista lasten kokeman vainon uhriuttavaa vaikutusta käsittelivät Anna Nikupeteri ja Merja Laitinen (2015) artikkelissaan: *Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women*.

Lapset *vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisina kokijoina* näyttäytyvät aineiston valossa myös vainon kokijoina, jotka eivät ole vain tilanteen passiivisia sivustaseuraajia. Lasten toimijuus vainon värittämässä arjessa voi muun muassa näyttäytyä mukautuvasta ja vetäytyvästä toimijuudesta aina näkyvään ja oikeuksia korostavaan toimijuuteen saakka. (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018.) Toimijuus vainotilanteissa voi näyttäytyä myös esimerkiksi siten, että lapsi jättää tietoisesti kertomatta vainoajan välittämiä viestejä vainotulle vanhemmalle tai hän pyrkii miellyttämään vainoajaa, tietäen, että se helpottaa vainotun vanhemman asemaa (Nikupeteri & Laitinen 2015). Lapsia vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisina kokijoina käsitteli aineistoon valikoituneista julkaisuista erityisesti Merja Laitisen, Annan Nikupeterin ja Johanna Hurtigin

(2018) kirjoittama artikkeli: *Häiritsevä tieto ja toimijuus– lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa.*

Suurin osa aineistoon valikoituneista julkaisuista (N=6) käsitteli lapsia *passiivisina vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistajina*. Kolmessa artikkelissa tarkasteltiin erityisesti vainoajan ja vainotun yhteisten lasten vaikutusta vainoamiskeinoihin lasten huoltajuuteen ja tapaamisiin liittyvissä asioissa. Kyseiset artikkelit ovat: Mary P. Brewster 2003, *Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations*, Elizabeth Vivienne 2017: *Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation* ja Júlia Galántai & Anna Sára Ligeti & Judit Wirth 2019: *Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary*.

Lapsia passiivisina eron jälkeisen vainon mahdollistajina tarkastelevat tutkimukset tutkivat eron jälkeistä vainoa naisen uhrinäkökulmasta, eikä tutkimusjoukkoina toiminut olleenkaan lapsia. Tutkimuksien näkökulmien valinnan vuoksi lasten roolin tarkasteleminen ainoastaan passiivisena vainon mahdollistajana on looginen ja perusteltu. Missään näistä artikkeleista lasten uhrin asemaa ja vainon heidän hyvinvointiaan heikentävänä ilmiönä ei kuitenkaan kyseenalaistettu.

4.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimus on prosessi, jossa tutkijalla on päätösvalta siitä, mihin suuntaan tutkimus kulkee. Tutkijan vastuulla on punnita sitä, mihin hänen tekemänsä valinnat johtavat ja millaisia vaikutuksia niillä on tutkimuksen kannalta. Erityisen tärkeäksi pohdinnan kohdaksi sosiaalityön tutkimuksessa nousevat erilaiset eettiset pohdinnat. Tutkijan tulee koko prosessin ajan miettiä tekemisiään tai tekemättä jättämisiään ja tuotava näitä seikkoja ja niiden vaikutuksia esiin viimeistään tutkimuksen pohdintaosiossa. (Saaranen-Kauppiinen ym. 2009, 20.) Sosiaalityön tutkimuksessa tutkimuskohteena on usein ihmisten vai-

keat elämäntilanteet sekä heidän elämäänsä koskevat arkaluonteiset kysymykset. Tämän vuoksi sosiaalityön tutkimuksessa nousee esiin vahvasti tutkimuksen sensitiivisyyden haasteellisuus. (Pohjola 2003, 54.) Mitä tahansa vaikeakaan aihetta on tästä huolimatta lupa tutkia, kunhan tutkija huolehtii erilaisten eettisten vaatimusten oikeanlaisesta punnitsemisesta (Laitinen & Uusitalo 2007, 321). Esimerkiksi joitain ihmisryhmiä tutkittaessa tutkimuseettisten periaatteiden noudattaminen ja pohtiminen ovat erityisen tärkeitä. Tällaisiksi erityistä sensitiivisyyttä vaativiksi ja haavoittuviksi kohderyhmiksi voidaan nimetä esimerkiksi vammaiset tai vajaakuntoiset henkilöt, laitoksissa asuvat ihmiset, nuoret ja lapset. (Nikander & Zechner 2007, 515.)

Tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastelen erityisyyttä sensitiivisyyttä vaativaksi tutkimusryhmäksi nimettyjä lapsia. Tutkimuksen voi tehdä sensitiiviseksi tutkimusryhmän lisäksi myös valikoitunut aihe. Sensitiivisiä tutkimusaiheissa kiinnostuksen kohteena ovat salaiset, vaietut aiheet, yhteiskunnan normien vastaiset, häpeää tuottavat sekä psyykkisiä traumoja aiheuttavat ilmiöt. Sensitiivisessä tutkimuksessa aiheiden ja tutkimusnäkökulman valinnat sisältävät eettistä pohdintaa. (Laitinen & Uusitalo, 2007. 316.) Tutkielmassani tutkin yhteiskunnassa vielä tabuluonteen omaavaa eron jälkeistä vainoa, joka myös osaltaan lisää tutkielmani erityisen sensitiivistä luonnetta. Tutkielmani arkaluontoinen aihe ja analysoitavien tutkimusten kohderyhmänä toimivat lapset tekevät tutkielmastani erityisesti sensitiivisen.

Tutkimus voidaan katsoa olevan myös erityistä sensitiivisyyttä vaativa silloin, kun se voi aiheuttaa uhkaa tutkittavissa. Uhka voi ilmetä esimerkiksi tutkittavia henkilökohtaisesti stressaavina tutkimusaiheina, joilla on tutkittavaan levottomuutta ja emotionaalista kärsimystä lisääviä vaikutuksia. Tutkittavalle tutkimuksesta koitua uhka voi ilmetä leimatuksi joutumisena tai sanktion saamisena. (Saaranen-Kauppinen ym. 2009, 10.) Tässä tutkielmassa aineisto ei ole empiirinen vaan olen analysoinut toisten tutkijoiden tekemiä tutkimuksia, joten tutkittaville koituvan uhan pohtiminen ei ole ajankohtaista. Eettisiä kysymyksiä tulee pohtia kuitenkin tästä huolimatta myös vahingon tuottamisen näkökulmasta koko tutkimuksen lävitse. Tutkimusprosessissa ihmisten kokemukset ja tiedot kulkevat analyysin, tulkintojen sekä kirjoittamisen läpi pelkistyen tutkimusraportiksi. Tutkimukseen osallistuneille voi tulla myös yllätyksenä se, millaisiin asiayhteyksiin heidän kokemuksensa tulevat liitetyiksi. (Laitinen & Uusitalo 2007, 322.) Vaikka tutkielmani

aineisto koostuu tieteellisistä artikkeleista ja muista julkaisuista itse vainon uhreilta kerätyn tiedon sijaan, on minulla tutkijan vastuu siitä, millä tavoin esitän saamani tutkimustulokset. Tutkijana minun tulee pohtia sitä, miten kirjoitan toisten tutkijoiden tekstien kautta saamiani analyyskejä. Tutkielmani analyysin läpi tulevat tulokseni ja monelle henkilökohtaisesti vaikean ilmiön käsitteleminen voivat osaltaan olla yllättäviä eri tahoille ja tämän vuoksi tulokset tulee kirjoittaa auki hyvin perustellen.

Sensitiivisessä tutkimusaiheessa saattaa nousta esille sellaisia moraalisesti latautuneita tekoja, jotka vaativat tutkijalta reflektointia. Tutkija saattaa kohdata itselleen käsittämättömiä tekoja tai kokemuksia, jota voivat aiheuttaa hänessä ristiriitaisia ajatuksia. Tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija jää kiinni tällaisiin seikkoihin, jota sotivat hänen henkilökohtaista arvomaailmaansa ja arvostuksiaan vastaan. (Laitinen & Uusitalo 2007, 319-320.) Lapset väkivallan kokijoina on aihepiirinä raskas ja tulee minua lähelle henkilökohtaisellakin tasolla. Olen valmistautunut siihen, että aineistoa kerätessäni ja lukiesani tulen kohtaamaan monia sellaisia asioita, jotka aiheuttavat minussa hämmennystä ja ristiriitaisia tuntemuksia. Henkilökohtainen reflektio sekä itsetutkiskelu ovat erottamaton osa eettistä laadullista tutkimusta. Reflektion myötä täytyy myös arvioida sitä, miten tutkijan tunteet linkittyvät tutkimusprosessin valintoihin. (Mt., 316.) Tärkeää on tiedostaa se, miten ristiriitaiset tuntemukset pyrkivät vaikuttamaan tiedostamattani tutkielmaani liittyviin valintoihin ja pyrkiä niistä huolimatta objektiiviseen tarkasteluun tutkielman jokaisessa vaiheessa. Erityisen arkaluontoinen aihe voi aiheuttaa tutkittavien lisäksi uhan ja ongelmia myös tutkijalle itselleen muodostaen ammatillisen ja henkilökohtaisen riskin (Saaranen-Kauppinen 2009, 10). Sensitiivistä aihetta tutkittaessa, myös tutkija saattaa tarvita itse ”suojelua” (Laitinen & Uusitalo 2007, 320). Aiheiden raskasluonteisuus ja siinä esille nousevat ihmisten elämän vaikeat tapahtumat voivat kuormittaa myös tutkijaa. Joissain tilanteissa myös tutkija saattaa tarvita tilaisuutta purkaa käsittelemänsä ilmiön esille tuomia tunteita ja ajatuksia. Keskusteleminen artikkeleiden ja niiden aihepiirien nostamista tuntemuksista tapahtua kenen tahansa turvallisen henkilön kanssa.

Tutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon erilaisia hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, jotka ovat tutkimuksen luotettavuus, pätevyys, rehellisyys, totuudellisuus sekä kriittisyys sekä autonomisuus (Pohjola 2003, 58). Myös tutkimuksen tieteelliselle tiedolle asetettuihin edellytyksiin tulee kiinnittää huomiota koko tutkimusprosessin ajan

tutkimussuunnitelman tekemisestä aina tulosten raportointiin saakka (Tuomi & Sara-järvi 2018, 111). Tarkastelen luotettavuutta tarkemmin yhtenä hyvän tieteellisen käytännön periaatteena, sillä se liittyy ja näkyy keskeisenä osana tähän pro gradu -tutkielmaani valitun menetelmäni kautta, joka peräänkuuluttaa tutkimuksen läpinäkyvyyttä, toistettavuutta ja luotettavuutta (Salminen 2011). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on tehdä mahdollisimman tarkka ja helposti toistettavissa oleva itsenäinen tutkimus (Akselin & Pudas-Tähkä 2007,46). Tämän tutkielman luotettavuutta lisää myös Vaasan yliopiston (2011) sekä Turun yliopiston (2007) systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemiseen laadittujen ohjeiden noudattaminen sekä tutustuminen muihin tutkielmiin, jotka on toteutettu käyttäen systemaattista kirjallisuuskatsausta.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen suorittamisessa tutkija voi käyttää apunaan avustajia. Avustajien huolellinen kouluttaminen ja perehdyttäminen tutkittavaan ilmiöön ja tehtäväänsä on yksi prosessin luotettavuuden lisääjä. Tutkimuksen tekijällä on vastuu myös valvoa prosessin kulkua, jotta tutkimuksen luotettavuus ei kärsisi. (Salminen 2011, 10.) Oma pro gradu -tutkielmani on suoritettu yksin itseni toimesta, eikä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tai muidenkaan tutkielman vaiheiden suorittamisessa ole käytetty apuna avustajaa. Tämän vuoksi avustajien käyttöön liittyvät luotettavuuskysymyksen tarkastelu ei ole tutkielmassani ajankohtainen.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta ja laadukkuutta lisää tarpeeksi kattava ja monipuolinen tutkimusaineisto. Tutkimusaineistosta monipuolisen tekee usean tieteellisen julkaisun käyttäminen, kansainvälisen- sekä ulkomaalaisen julkaisujen käyttäminen sekä monipuolisesti eri maissa tehtyjen tutkimusjulkaisujen käyttö. (Salminen 2011, 20.) Myös tutkimusaiheesta tulisi olla saatavilla tarpeeksi laajasti ajantasaista ja paikkaansa kirjallisuutta ja tutkimusta (Saaranen-Kauppinen ym. 2009, 9). Omassa tutkielmassani haasteeksi nousi olemassa olevan ilmiöön liittyvän tutkimuksen vähyyys. Voidaankin todeta, että tässä tutkielmassa aineiston määrän korvasi siis aineiston laadukkuus. Olen saanut tieteellisten julkaisujen vähyydestä huolimatta kerättyä laaja-alaisen aineiston, joka käsittelee lasten kokemaa vanhempien eron jälkeistä vainoa ja sen vaikutuksia lapseen. Luotettavuutta lisää myös se, että pystyn vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiini keräämäni aineiston pohjalta (Mt.).

Tutkielmani aineisto koostuu pääasiassa tieteellisistä artikkeleista. Artikkelit ja erilaiset konferenssipaperit ovat luotettavaa ja käyttökelpoista aineistoa, sillä niistä on yleensä

saatavilla kaikkein ajankohtaisin tieto ilmiöstä (Salminen 2011, 31). Oman aineiston rajauksen myötä artikkelien julkaisuvuodet sijoittuvat viimeisen 17 vuoden ajalle, ja erityisesti painottuen viimeiselle viidelle vuodelle. Aineistoni ajantasaisuus siis lisää itsessään tutkielmani luotettavuutta. Yksi aineistooni valikoitunut julkaisu on väitöskirja. Myös väitöskirjat ovat luotettavia aineiston osia, sillä ne ovat arvioinnin läpikäyneitä julkaisuja, eivätkä näin ollen vaaranna tutkimuksen laadukkuutta (Mt.).

Alkuperäistutkimusten laadun arvioiminen on tutkijan vastuulla systemaattista kirjallisuuskatsausta tehtäessä, jotta tutkielman kokonaisluotettavuutta voidaan lisätä. (Kontio & Johansson 2007, 101). Olen tehnyt aineiston rajauskriteereissä tässä pro gradu -tutkielmassani ehdon julkaisun tieteellisyydestä. Tällä tavoin varmistin sen, että tutkielmaani valikoituneet julkaisut ovat luotettavia ja näin itsessään lisäävät tutkielmani kokonaisluotettavuutta. Aineiston arvioinnilla on myös tehtävänsä uusien jatkotutkimustapeiden esiintuomisessa (Mt.), jonka suoritan tutkielmani pohdinnassa.

Luotettavuutta voidaan lisätä myös huolehtimalla koko tutkimusprosessin ajan riittävästä läpinäkyvyydestä (Salminen 2011). Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen kuuluu olennaisena osana prosessin tarkka auki kirjoittaminen, joka luo mahdollisuuden tutkimuksen uudelleen toistamiseen tarvittaessa (Johansson 2007, 4-5). Tässä pro gradu -tutkielmassani olen kirjoittanut tarkoin auki systemaattisen kirjallisuuskatsaukseni vaiheet, erilaiset aineistolle asettamani kriteerit sekä kuvannut esimerkiksi yksityiskohtaisesti sitä, miten olen saanut tietokannoista aineistonhaun tulokset.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyvä vaatimus tutkimuksen rehellisyydestä, tutkimusprosessin huolellisuudesta ja tarkkuudesta sekä muiden tutkijoiden töiden kunnioittamisesta muun muassa asianmukaisella viittaamisella (Kuula 2011, 34-35). Koska aineistoni pro gradu -tutkielmassa muodostuu toisten tutkijoiden kirjoittamista julkaisuista, nousee hyvän tieteellisen käytännön mukainen toisten tutkimusten kunnioittaminen keskiöön. Olennaista on kiinnittää huomiota koko tutkimuksen ajan toisten tutkijoiden julkaisujen tulkintaan ja siihen, miten tulkintansa kirjoittaa auki. Tulkintaa tehdessä tutkijan on kirjoitettava hyvän tieteellisen käytännön mukaan esille rehellisesti omat havaintonsa, mutta lähdekirjallisuus tulee ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti huomioidamalla koko lähteenä olevan tutkimuksen konteksti, sitä valikoimatta ja itselle epämieluisia seikkoja karsimatta. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tarkkuus ja huolelli-

suus ovat erityisesti keskeisiä, huomioon otettavia asioita (Salminen 2011). Sitoudun hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti viemään tutkimusprosessini läpi huolellisesti tutkimussuunnitelman tekemisestä aina analyysin tuloksien raportointiin saakka

Tutkija on itse vastuussa tutkimuksen loppuun saattamisesta ja tuotetun tiedon eteenpäinviemisestä tutkittaville, kansalaisille ja tiedeyhteisölle. Nykypäivänä tutkimusta ei enää pyritä tekemään vain tietylle pienelle yleisölle, vaan sen tarkoituksena on tiedottamaa yhä suurempaa joukkoa (Hallamaa ym. 2006, 11). Tutkijaa sitovat tutkittaville ja tiedeyhteisölle annetut lupaukset eikä koko tutkimusprosessin läpi kantava vapaaehtoisuus koske häntä. Jotta tutkimuksen loppuun vienti on mahdollista, tarvitsee tutkija ammatillista reflektointia sekä mahdollisuutta ottaa etäisyyttä tarpeen tulle tutkimuskohteeseensa. (Laitinen & Uusitalo 2007, 320.) Tutkijan vastuullisuus tutkimuksen myöhemmästä julkaisun jälkeisestä käyttötarkoituksesta ja tuotetun tiedon seurauksista on puhuttanut tutkijoita kautta aikojen. Tutkimuksen tarkoitus voi olla positiivinen ja parhaassa tapauksessa antaa lukijoille mahdollisuuden reflektointiin ja oivalluksiin. Joissain tapauksissa tutkimus saattaa aiheuttaa juuri päinvastaisia vaikutuksia. (Hänninen 2008, 135.) Nämä seikat tulee tiedostaa tutkielmaa tehdessä, muttei niiden saa antaa vaikuttaa tutkimustuloksiin niitä virheellisiksi muokaten. Vaikka tutkielman tulosten vastaanotto saattaisi kauhistuttaa tutkijaa, tulee tulokset esittää sellaisina, kuin ne ovat niiden sisällöstä huolimatta. Vastaanottoa ja vaikeita tutkimustuloksia voi ”pehmittää” käyttämällä tutkielmassa ja raportoinnissa tarkkaan valittuja ja kunnioittavia termejä sekä muutoinkin huomioimalla tutkimuksen sensitiivisen luonteen alusta loppuun saakka.

5 Tulokset

5.1 Lasten roolit vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimuksessa

Aineiston julkaisuista vain neljä artikkelia ja yksi muu julkaisu keskittyi tarkastelemaan yksinomaan lapsia vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina sekä vainon vaikutuksia lapseen lapsen näkökulmasta (Elklit ym. 2019; Laitinen, Nikupeteri & Hurtig 2018; Nikupeteri ym. 2017; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015; Nikupeteri & Laitinen 2015). Loput aineistoon valikoituneista artikkeleista ja muista julkaisuista (N=6) keskittyi tarkastelemaan eron jälkeistä vainoa uhrina toimivan naisen näkökulmasta, ja lapset olivat näissä tutkimuksissa tarkastelunäkökulman ohjaamina sivuroolissa. Kaikki artikkelien muodossa julkaistut tutkimukset ja niiden tulokset ovat jo itsessään tiivistetty muoto ja kuvaus käytetystä alkuperäisestä aineistosta, enkä aineiston sekundaarisena analysoijana voi varmaksi todeta sitä, kuinka lapset ja lapsinäkökulma on näkynyt alkuperäisessä aineistossa. Tutkimusten valittu tutkimusperinne, tutkimuskysymys sekä -näkökulma ovat ohjanneet tutkijoita tarkastelemaan eron jälkeistä vainoa juuri äidin näkökulmasta, jolloin lasten kokemusten tarkastelu ei ole ollut tarkoituksenmukaista ja siksi lasten rooli on useimmissa aineistooni valikoituneissa tutkimuksissa perustellusti sivuroolissa.

Löytämieni julkaisujen pohjalta voin todeta, että valituista tietokannoista löytyvät, lapsia koskevat tutkimukset eron jälkeisen vainon kontekstissa, ovat vuosina 2000-2019 olleet marginaalisessa asemassa, mutta kiinnostus lasten kokemuksiin eron jälkeisessä vainossa ja sen vaikutuksiin on ollut nousussa etenkin viime vuosina. Kaikki lapsinäkökulmaa painottavat ja lapsia pääasiallisena tutkimusjoukkona käyttävät tutkimukset on toteutettu vuosina 2015-2019, joka kertoo lapsinäkökulman sekä lapsuuden tutkimuksen tutkimusperinteen kiinnostuksen noususta. Myös yleisemmällä tasolla tarkasteltuna tutkimuksissa lapsinäkökulman painottaminen, lapsen ja lapsuuden tutkimus sekä lasten näkeminen aktiivisina toimijoina on vaihtelevaa (Bühler-Niederberger 2010, 156).

Lapset ottavat vanhempien eron jälkeisessä vainossa erilaisia rooleja ja toimia eri tavoin erilaisissa vainon värittämissä tilanteissa (Nikupeteri ym. 2017, 109). Lasten ottamat ja heille tutkimuksissa annetut roolit sekä lapsinäkökulman vaihtelu näkyi myös aineistoni eron jälkeistä vainoa tarkastelevissa tutkimuksissa. Lapsen rooli vaihteli passiivisesta,

toissijaisesta vainolle altistujasta ja vainon jatkamisen mahdollistajasta (Løkkegaard ym. 2019; Vivienne 2017; Brewster 2003; Mechanic ym. 2000; Nikupeteri & Laitinen 2013; Nikupeteri 2016) aktiivisempaan, toimijuutta omaavaan vainon uhriin (Nikupeteri & Laitinen 2015; Elklit ym. 2019; Nikupeteri ym. 2017; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2017; Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018). Lapsen rooli tutkimuksissa vaihteli sen mukaan, oliko tutkimus tehty äidin tai lapsettoman naisen näkökulmasta vai lapsen näkökulmasta käsin. Lapsen rooliin eron jälkeisen vainon tutkimuksessa vaikutti myös se, mihin tutkimusperinteeseen tutkimus nojautui.

Aineistooni valikoituneista julkaisuista kahdessa lapset olivat pääasiallinen tutkimusjoukko (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018; Elklit), lapsilta kerättyä tietoa syvennettiin vanhemman tiedolla kahdessa artikkelissa (Nikupeteri & Laitinen 2015; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015) ja lopuissa julkaisuissa (N=8) lapset jäivät kokonaan haastatteluiden ja muulla tavalla kerätyn aineiston muodostavan tutkimusjoukon ulkopuolelle (esim. Løkkegaard ym. 2019; Vivienne 2017; Brewster 2003). Kaikissa tutkimuksissa lapset nostettiin esille osana eron jälkeistä vainoa erilaisissa rooleissa, joko sen uhrina tai välillisenä mahdollistajana, vaikkeivat he kaikissa tutkimuksissa olleet osa aineiston muodostanutta tutkimusjoukkoa. (esim. Galántai, Ligeti & Wirth 2019). Seuraavaksi esitelen aineiston analyysin pohjalta esille nousseita lasten rooleja vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimuksessa.

Aineiston analyysin pohjalta voidaan todeta, että lapset näyttäytyvät eron jälkeisen vainon tutkimuksen kontekstissa seuraavissa rooleissa:

1. vanhempien eron jälkeisen vainon uhrina
2. vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisena kokijana
3. passiivisena vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistajana

5.2 Lapset uhreina

Kolmessa aineistoon valikoituneessa tieteellisessä artikkelissa ja yhdessä muussa julkaisussa pääfokus oli lasten vainon värittämän arjen ja sen kautta muotoutuvien lasten kokemuksiensa, reagoinnin ja vainon vaikutuksien tutkimisessa. Kaikissa neljässä artikkelissa käytetty aineisto oli muodostettu pääasiassa lapsilta saadun tiedon pohjalta, jota täydennettiin heidän äitiensä kautta saadulta tiedolta. tutkimisessa. (esim. Nikupeteri & Laitinen 2015; Elklit ym. 2019.) Lasten kokemuksia ja vainon vaikutuksia tarkastelevien tutkimusten tarkoituksena oli pääasiallisesti tehdä näkyväksi lapsinäkökulmaa vanhempien eron jälkeisessä vainoilmiössä ja helpottaa lasten kohtaamista ja auttamista palvelujärjestelmässä. Lapset eron jälkeisen vainon uhreina näkeville julkaisuille oli yhteistä jaettu käsitys vainon lapsuutta varjostavasta vaikutuksesta ja sen vakavista seurauksista lapsen hyvinvoinnille (esim. Nikupeteri ym. 2017; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015).

Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms in Secondary Stalked Children of Danish Stalking Survivors—A Pilot Study -artikkelin tutkimusjoukko on muodostettu 57 lapsesta, jotka vastasivat ikänsä mukaan joko kyselylomakkeeseen tai osallistuivat haastatteluun. Artikkelin oli tutkielmaani valikoituneista julkaisuista toinen kahdestatoista, joiden tutkimusjoukkona oli käytetty vain lapsia ja nuoria. Artikkelissa lapset nähdään vanhemman kokeman vainon altistujina tai lapsen itsensä suoraan kokeman vainon uhrina. Artikkelin keskittyy tutkimaan lasten traumareaktioita, jotka ovat seurausta vainosta. Tutkimuksen mukaan vaino voi aiheuttaa lapsille posttraumaattisen stressin oireita, jolla voi olla vaikutusta esimerkiksi äiti – lapsi -suhteelle. (Elklit ym. 2019.)

Varjosta Valoon – Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja selviytymisen tukeminen -kirjan Anna Nikupeterin, Pirjo Ervastin, Pia Marttalan ja Merja Laitisen (2017) kirjoittama luku: ”Vaino lasten ja nuorten arjessa” on toteutettu käyttäen hyödyksi tutkimuksellista tietoa, ammattilaisten professionaalista, käytännöllistä ja teoreettista tietoa sekä työkokemukseen kautta syntyneitä viisautta. Luku keskittyy käsittelemään sitä, millaisia merkityksiä ja sisältöjä vanhempien eron jälkeisellä vainolla on lasten elämässä.

Kirjan luku keskittyy tarkastelemaan yksinomaan vanhempien eron jälkeistä vainoa lapsen näkökulmasta, vaikkei lukua ole kirjoitettu lapsilta saadun tiedon pohjalta. (Nikupeteri ym. 2017.)

Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking -artikkelin aineistona toimii data, joka on kerätty 18 naiselta yksilöhaastattelujen avulla, sekä lapsilta kerätystä datasta, joka on kerätty lapsi huomioiden joko toiminnallisterapeuttisen ryhmän, yksilökeskustelun, sisaruksen kanssa tehdyn haastattelun tai äidin ja lapsen yhteisen terapiaistunnon avulla. Tutkimus keskittyy tarkastelemaan lapsen turvallisuuden rakentumista vainon värittämässä arjessa ja sen mukaan vainolla on vaikutuksia lasten turvallisuudelle ja perheen sosiaaliselle vakaudelle. Lapsi ja äiti jakavat yhteisen turvattomuuden tunteen, joka vahvistaa heidän sidettään, mutta heikentää lapsen ja hänen isänsä luottamusta. (Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015.)

Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women -artikkelin aineisto on kerätty käyttäen avointa haastattelua 20 naiselle sekä havainnoimalla 13 lasta heidän ikäänsä ja elämäntilanteeseensa sopivalla tavalla. Tutkimuksen mukaan vaino näyttäytyy lasten elämässä neljässä eri muodossa: pelon ja turvattomuuden ilmapiirin luomisena, fyysisenä- ja henkisenä väkivaltana sekä hengen uhkaamisella, lasten objektivoinnilla vainon työväliseksi sekä rakkaudeksi ja huolenpidoksi naamioituilla teoilla. Vainolla on lapsen elämää rajoittavia vaikutuksia ja se yhtäältä vahvistaa ja vääristää äiti-lapsi suhdetta fyysisesti ja emotionaalisesti. Kirjoittajien mukaan myös lapset tulisi nähdä palvelujärjestelmässä uhreina äitiin kohdistuvassa eron jälkeisessä vainossa. (Nikupeteri & Laitinen 2015.)

Lapset saavat eron jälkeisessä vainossa ja sitä käsittelevässä tutkimuksessa uhrin aseman, sillä vaino määrittää lasten arkea ja sillä on psykologisia, emotionaalisia ja fyysisiä vaikutuksia lapsen arkielämään ja hyvinvointiin. Vaino myös muokkaa lapselle läheisiä vanhempisuhteita yhtäältä vahvistaen sekä vääristäen niitä. Tutkimuksissa lapset tunnistettiin myös eron jälkeisessä vainossa yksilöinä, jotka tarvitsevat palvelujärjestelmän puuttumista tilanteeseensa. (Nikupeteri & Laitinen 2015; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015; Nikupeteri ym. 2017; Elklit ym. 2019.) Tutkimukset kiinnittyvät lapsien ja lapsuuden tutkimuksen tutkimusperinteeseen, sillä niissä on esillä vahvasti lapsinäkökulma ja pääasiallisena tutkimusjoukkona on käytetty lapsia, joiden tuottama tieto on ollut analyysissä ensiarvoisen tärkeää.

Lasten uhriaseman tutkiminen vanhempien eron jälkeisen vainon kontekstissa on tärkeää jatkossakin, sillä tutkimus lisää ymmärrystä lasten vainon värittämästä arjesta. Ymmärryksen myötä lasten tilanteen huomaaminen ja hahmottaminen helpottuvat yhteiskunnan eri instituutioissa ja palvelujärjestelmissä. Lasten kokemukset vainosta sekä sen psyykkiset, fyysiset sekä yhteiskunnalliset vaikutukset saadaan otettua huomioon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, eikä niitä tulkita virheellisesti muiksi lapsuuden haasteiksi laajemman ymmärryksen myötä.

5.3 Lapset toiminnallisina kokijoina vainossa

Yksi tutkimuksista tarkasteli lasten toimijuuden rakentumista tilanteissa, joissa lapsen arkea värittää vanhempien eron jälkeinen vaino Anna Nikupeterin, Merja Laitisen ja Johanna Hurtigin (2018): *Häiritsevä tieto ja toimijuus – lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa* -artikkelin aineisto on kerätty haastatteluiden ja toiminnallisterapeuttisten ryhmien avulla tutkimusjoukolta, joka muodostui 2-21 vuotiaasta nuoresta ja lapsesta (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018). Tutkimuksessa lapset nähtiin sosiologisella lapsuudentutkimukselle tyypillisellä tavalla itsenäiseen tiedon tuottamiseen kykenevänä ryhmänä ja lasten kokemuksia pyrittiin ymmärtämään heidän ehdoillaan, ilman aikuiselta vaadittavaa tulkintaa. Kyseinen artikkeli on tutkielmaani valikoituneista julkaisuista myös toinen kahdesta aineistoon valikoituneesta julkaisusta, jossa aineisto muodostuu yksistään lapsilta ja nuorilta kerätystä tiedosta. Yhdeksän muun julkaisun aineistot muodostuvat joko lapsilta kerätystä tiedosta, jota on täydennetty äideiltä kerätyllä tiedolta, taikka aineisto on kerätty pelkiltä naisilta. Lasten ja nuorten kohtaaminen tapahtui Ensi- ja turvakodin tiloissa lapsilähtöisesti lasten ikään ja elämäntilanteeseen sopivalla tavalla järjestetyillä aineistonkeruumenetelmillä kuten toiminnallisterapeuttisilla ryhmätapaamisilla ja sisaruksien yhteisillä haastatteluilla. Lapset muodostavat erityistä sensitiivisyyttä vaativan tutkimusjoukon (Nikander & Zechner 2007, 515), jonka vuoksi lasten haastatteleminen vaikeasta ja tabuluontoisesta ilmiöstä voi olla tutkijoille haastavaa ja

tämän vuoksi he voivatkin päätyä haastattelemaan heidän vanhempiaan lasten kokemuksista. Nikupeteri, Laitinen ja Hurtig (2018) ovat huomioineet artikkelin aineistoa ke-
rätessään sen, miten kohdata lapset turvallisesti vainon värittämässä arjessa. Fyysinen
ja psykososiaalinen turvallisuus on huomioitu suorittamalla aineiston keruu turvallisissa
Ensi- ja turvakodin tiloissa lapsille, jotka ovat avun ja tuen piirissä tutkimuksen aikana.
Lapsille annettiin mahdollisuus perääntyä haastatteluista, milloin tahansa, ja heille jär-
jestettiin tukea kokeneilta väkivaltatyöntekijöiltä, mikäli haastattelut nostivat esille ki-
peitä tunteita ja muistoja (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018, 28.)

Sosiologisessa lapsuudentutkimuksessa lapset nähdään henkilöinä, jotka haluavat olla
perheissään aktiivisia toimijoita ja vaikuttajia (Corsaro 2005, 86). Nikupeterin, Laitisen ja
Hurtigin (2018) artikkelin mukaan lapset omaavat toimijuutta myös eron jälkeisen vai-
non värittämässä arjessa. Artikkelin mukaan lasten toimijuus näyttäytyy vanhempien
eron jälkeisen vainon värittämässä arjessa *vetäytyvänä ja mukautuvana tietävänä toi-
mijuutena, häilyvänä tietävänä toimijuutena, vastuullisena ja arvioivana tietävänä toi-
mijuutena sekä muutosta etsivänä ja kriittisenä tietävänä toimijuutena*. Vanhempien
eron jälkeinen vaino ja perhesuhteisiin liittyvä tieto häiritsee lapsia ja pakottaa lapset
toimimaan erilaisilla tavoilla. (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018). Vanhempien eron jäl-
keisessä vainossa lapset eivät omaa ainoastaan suojelun kohteen-, todistajan tai vai-
nosta selviytyjän roolia, vaan he ovat myös apuun oikeutettuja uhreja sekä itsenäisiä
toimijoita, jotka voivat vaikuttaa tapahtumiin (Mt., 27). Lasten toimijuus eron jälkeisessä
vainossa ilmenee passiivisesta, pienestä ja hyvinkin rajatusta aina aktiivisempaan, näky-
vämpään ja kyseenalaistavaan toimijuuteen saakka (Mt., 46-47). Lapset omaavat aina
vainon värittämässä arjessa toimijuutta ja havainnoivat ympäristöään pyrkien vaikutta-
maan siihen.

Lasten toimijuuden tunnustaminen ei ole itsestään selvä asia (Mt.). Lasten toimijuu-
dessa ei nähdä toteutuvan rationaalisuuden ja reflektiivisyyden vaatimukset, jotka on
yleisesti liitetty kokonaisvaltaiseen toimijuuteen (Paju 2013). Koska lasten toimijuus
nähdään sosiaalisissa ja institutionaalisissa käytännöissä rajattuna (Nikupeteri, Laitinen
& Hurtig 2018) ei sen tunnistaminen tutkimuksissakaan ole itsestään selvyys. Perinteis-
esti yhteiskunnassa ja tutkimuksessa lapsia on totuttu pitämään henkilöinä, jotka ovat
vasta matkalla täyden toimijuuden tuomaan aikuisuuteen. Ajatusmallin myötä tutki-
muksessa lasta ja lapsuutta on tarkasteltu perinteisesti aikuisten lähtökohdista ja heidän

tulkintojensa mukaan. (Alasuutari 2009, 54.) Tämän osoittaa osaltaan myös se, että tämän tutkielmaan valikoituneista 12 julkaisusta vain yllä esitelty artikkeli käsittelee lapsia vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisina kokijoina. Artikkelin aineistoon valikoituneista julkaisuista toinen, jonka aineisto muodostuu yksinomaan lapsilta ja nuorilta kerätystä tiedosta. Lasten rooli aktiivisina tiedon tuottajina, tiedon vastaanottajina sekä sen käyttäjinä vaatii erityistä huomiota ottamista tutkimuksessa ja käytännössä, jotta se ei tulisi sivuutetuksi (Nikupeteri, Laitinen & Hurtig 2018., 27).

Yhtenä katvealueena tämänhetkisessä tutkimuskirjallisuudessa näen lapset tutkimusjoukkona käyttävän tutkimuksen vähyyden. Suurin osa aineistoon valikoituneiden julkaisujen tutkimusaineistoista oli kerätty aikuisilta. Vain kolmessa lopulliseen aineistoon valikoituneista julkaisuista käytti aineiston muodostamiseen lapsia, joista kahdessa tutkimusjoukon muodostivat pelkät lapset. Lapsuutta ja lapsia tulisi tutkia kuten William A. Corsaro (2005) esittää: lapsien kanssa sen sijaan, että tutkittaisiin lapsia aikuisten näkökulmasta (Corsaro 2005, 58).

Lasten kokemusten perinteinen kuvaaminen tutkimuskirjallisuudessa heidän vanhemmiltaan saadun tiedon varassa (Alasuutari 2009, 54) selittyy siten, ettei lasten kohdalla katsota täyttyvän toimijuuteen liitetty rationaalisuuden vaatimus (Paju 2013). Lapset ovat tutkimusryhmänä myös erityisen sensitiivinen, joka osaltaan vaikuttaa tutkijoiden päätökseen kerätä aineistoa suoraan lapsilta. Lapsia tutkimusjoukkona käyttävän tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota eettisiin pohdintoihin ja dokumentoida tarkoin koko tutkimusprosessi (Corsaro 2005, 58). Lasten erilaisella heidän ikätasoonsa sopivilla havainnointimenetelmillä voidaan kuitenkin saavuttaa arvokasta tietoa. Jatkossa tutkimuksien tutkimusjoukkoina olisi suotavaa käyttää entistä enemmän lapsia, jotta myös tutkimuskirjallisuuteen saataisiin tietoa suoraan ilmiön kanssa tekemisissä olevilta henkilöiltä, eikä heidän kokemuksensa tulisi tulkituksi aikuisten tulkintojen kautta.

Myös tutkimukset, joiden pääasiallisena tarkoituksena on tutkia eron jälkeistä vainoa lapsen näkökulmasta ovat marginaalisessa asemassa. Suurin osa tämänhetkisestä kotimaisista ja kansainvälisistä tutkimuksista tarkastelee eron jälkeistä vainoa naisen uhrinäkökulmasta ja lapset tulevat mainituksi vain, jos heillä katsotaan olevan vaikutusta naisen kokeman vainon intensiivisyyteen tai vainon ilmenemismuotoihin. Lapsen näkökulmasta tehtävää eron jälkeisen vainon tutkimusta olisi hyvä toteuttaa jatkossa entistä

enemmän, etteivät lapset hukkuisi tutkimuksissa, vainokeskusteluissa ja viranomaiskäytännöissä.

5.4 Lapset vainon mahdollistajina

Aineistoon valikoituneista artikkeleista viisi sekä yksi ”muu julkaisu”, kuvasi lapsia pääasiassa passiivisina vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistajina. Missään tutkimuksessa lasten roolia vainon kokijana ja siitä kärsijänä ei kuitenkaan kyseenalaistettu, lapsen uhrin aseman käsittely tuli kuitenkin sivuutetuksi valitun naisen uhrinäkökulman vuoksi. Artikkeleiden tehtävänä oli pääasiassa tutkia lapsettomien naisten sekä äitien kokemuksia eron jälkeisestä vainosta sekä esimerkiksi sitä, miten lapsen ja etävanhemman tapaamiset ja huoltajuus mahdollistavat vainon ja kontrollin ylläpitämisen (esim. Galántai, Ligeti & Wirth 2019; Elklit ym. 2019; Nikupeteri & Laitinen 2013). Keskityin tarkastelemaan artikkelien lapsinäkökulmaa ja sitä, millaisena lasten rooli näyttäytyy näissä tutkimuksissa. Alla avaamissani artikkeleissa ja yhdessä ”muussa julkaisussa” lapset nähdään pääasiassa passiivisina vanhempien eron jälkeisen vainon mahdollistajina.

Neljässä artikkelissa lasten nähtiin mahdollistavan eron jälkeistä vainoa vanhemman oikeuksien ja siihen liittyvien huoltajuus- ja tapaamisoikeuksien kautta. Kun vainoavalla vanhemmalla on oikeus lapsen huoltajuuteen sekä tapaamiseen, on yhteydenpito toiseen vanhempaan taattu ja perusteltavissa olevaa. (esim. Vivienne 2017; Galántai, Ligeti & Wirth 2019.) Myös lapsen hyvinvoinnin vaarantumisella perustellut perättömät lastensuojeluilmoitukset sekä elatukseen liittyvät kiristysmahdollisuudet nähtiin toimivan eron jälkeisen vainon ylläpitämisessä (Nikupeteri & Laitinen 2013).

Júlia Galántain, Anna Sára Ligetin sekä Judit Wirthn (2019) kirjoittama artikkeli: *Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary* tutkii sitä, miten lasten tapaamiset voivat luoda mahdollisuuden vainon ja kontrollin ylläpitämiselle. Tutkimukseen osallistunut tutkimusjoukko muodostui seulontojen jälkeen 30 äidistä, joille järjestettiin puolistrukturoidut haastattelut. Artikkelin mukaan isän teot lasta ja äitiä kohtaan eivät useinkaan ole rakkauden ja

huolenpidon osoituksia, vaikka ne ulkopuolisille sellaisiksi voivat naamioitua. Isän tekosen tavoitteena on ylläpitää valtaa ja kontrollia. Usein vallan ja kontrollin ylläpitäminen on ulkopuolisille näkymätöntä ja sen todentaminen sekä siihen puuttuminen ovat vaikeaa uhrille ja viranomaisille. Vanhempien eron jälkeisessä vainossa lapsi todistaa usein äidin eron jälkeistä pahoinpitelyä ja on näin eron jälkeisen vainon passiivinen osallistuja. Joissain tapauksissa lapsi voi olla myös suoraan eron jälkeisen vainon uhri. Isän väkivaltaisella käytöksellä on artikkelin mukaan psyykkisiä vaikutuksia lapseen ja vainokäyttäytyminen nähtiin vaikuttavan myös lapsen halukkuuteen tavata isää. Artikkelissa tuotiin esille sitä, miten instituutiot eivät huomaa huoltajan vääränlaisia tavoitteita ja tarjoavat siten heille mahdollisuuden jatkaa väärinkäyttäytymistä käyttämällä vierailuoikeuksiaan ja huoltajuuttaan hyväksi. (Galántai, Ligeti & Wirth 2019.)

Sille Schandorph Løkkegaard, Nina Beck Hansen, Nele Marie Wolf & Ask Elklit (2019) pohtivat artikkelissaan: *When daddy stalks mommy: Experiences of Intimate Partner Stalking and Involvement of Social and Legal Authorities When Stalker and Victim Have Children Together*, sitä, miten vainoajan ja vainotun yhteinen lapsi vaikuttaa vainoon ja mahdollistaa sen jatkumisen. Tutkimuksen tarkoituksena on myös lisätä tietoa lapsen isän äitiin kohdistamasta eron jälkeisestä vainosta ja siitä, kuinka äidit kokevat tulevansa kohdatuksi palvelujärjestelmässä. Artikkelin tutkimusjoukko muodostui 196 naisesta, jotka täyttivät kyselylomakkeen. Artikkelin mukaan vainoajan ja uhrin yhteinen lapsi luo vainoajalle enemmän mahdollisuuksia intensiivisempään vainoon ja taktiikoita kontaktin ottamiseen. Esimerkiksi lapsen tapaamista ja isän oikeuksia lapseen voidaan käyttää vainon välineenä. Lasta voidaan käyttää myös vainossa manipulointikeinona, vainon kohteena sekä vainoon liittoutuneena. Tutkimuksen mukaan osa Tanskan viranomaisista tunnistaa eron jälkeisen vainon, mutta eivät pysty vaikuttamaan siihen fyysisten todisteiden puuttuessa (Løkkegaard ym. 2019.)

Elizabeth Vivienne: (2017): *Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation*. Artikkelin mukaan lapsia ja heidän huoltajuuttaan käytetään äitiin kohdistuvien vainotekojen ja kapinoinnin välineenä. Kirjoittajien mukaan huoltajuuden varjolla tapahtuvaa vainoa huomataan huonosti palvelujärjestelmässä. (Vivienne 2017.)

Aineistoni ”muuksi julkaisuksi” nimeämäni Anna Nikupeterin (2016): *Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen -väitöskirjan: Lasten häivyttäminen – luvussa* Nikupeteri tuo esille sen, miten lapset ja lasten oikeudet katoavat helposti eron jälkeisen vainon puheessa instituutioissa. Viranomaiset edellyttävät usein vainon uhreiksi joutuneita äitejä mahdollistamaan perheyhteyden ylläpitoa vainoavaan vanhempaan (Nikupeteri 2016, 137). Perheyhteyden ylläpitoa perustellaan usein etävanhemman ”oikeutena” ja sillä, että lapsen ero vanhemmasta on muodostaa riskin lapsen identiteetin kehitykselle (Forsberg & Pösö 2009). Yllämainitut perustelut kuvaavat valitsevaa aikuislähtöistä lähestymistapaa lapsen vainokokemuksiin ja oikeuksiin (Nikupeteri 2016, 137). Lapsille ei anneta mahdollisuutta osallisuuteen ja käyttää toimijuuttaan, kun punnitaan sitä, haluaako lapsi ylläpitää perhesuhdettaan. Viranomaiset voivat edellyttää lapselta yhteydenpitoa vanhempaansa, mutta vanhempaa ei voida pakottaa yhteydenpitoon lapsen kanssa (Forsberg & Pösö 2009, 154-155). Lapset näyttäytyvät siis yhä enemmän eron jälkeisen vainon toteuttamisessa viranomaisten painottaessa vanhemman oikeuksia (Nikupeteri 2016, 136-138).

Anna Nikupeterin & Merja Laitisen (2013) artikkeli: *Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana* keskittyy tarkastelemaan vainoa naisten kokemana väkivaltana. Artikkelin mukaan vainoajan ja vainotun yhteiset lapset luovat eräänlaisia areenoja vainon ylläpitämiseksi. Vainoaja voi käyttää hyväkseen esimerkiksi lasten leikkipuistoja, kouluja ja hoitopaikkoja vainon toteuttamiseen. Nikupeterin ja Laitisen (2013) mukaan myös lasten tapaamiset, elatusmaksut sekä lastensuojeluilmoitusten tekeminen luovat vainoajalle mahdollisuuden yhteydenpidon sekä kontrollin ylläpitämiseen. Vainon tunnistaminen voi olla vaikeaa silloin, kun vainotulla ja vainoajalla on yhteisiä lapsia. Näissä tapaamisissa vainoaminen voidaan tulkita viranomaisten keskuudessa esimerkiksi huoltajuusriidaksi. (Nikupeteri & Laitinen 2013.)

Yhden aineistoon valikoituneen artikkelin (Brewster 2003) mukaan lapset voivat mahdollistaa eron jälkeisen vainon esimerkiksi uhkailun ja sovittelun välineenä. Mary P. Brewsterin (2003) artikkeli: *Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations* tuo esille sitä, millainen rooli vallalla ja kontrollilla on eron jälkeisessä vainossa ennen eroa ja vainoamisaikana. Brewsterin (2003) mukaan lapsia voidaan käyttää eron jälkeisen vainossa kontrollin keinona esimerkiksi sovittelun- ja uhkailun välineenä. Lap-

sen huoltajuutta saatetaan yrittää viedä puhtaasti vainoamistarkoituksessa ja esimerkiksi lapsen elatusavun epääminen uhria vahingoittaakseen ja kontrolloidakseen on yleistä. Yhtenä vainotapana artikkelissa nimettiin lapsen satuttamisella uhkailu. Artikkeleissa tunnistettiin myös lapsien häiritseminen ja seuraaminen lapseen suoraan kohdistuvana vainon muotona. (Brewster 2003.)

Lapset eivät toimineet kuudessa yllä avatussa aineistoon valikoituneessa tieteellisessä julkaisussa itsenäisinä tiedon tuottajina, vaan vainoa kokeva vanhempi näyttäytyi ensisijaisena oman tilanteensa, arkensa vainoilmiön sekä lapsen tiedon tulkitsijana. Kaikissa yllä avatuissa artikkeleissa lapset rajautuivat tutkimusryhmän ulkopuolelle kokonaan. Tähän on vaikuttanut perustellusti artikkeleiden ja yhden ”muun julkaisun” näkökulman rajaus koskemaan nimenomaan vainoa kokevan aikuisen kokemuksia. Tutkimuksissa, joissa ensisijainen tutkimusaineiston tuottava henkilö oli lapsen vanhempi, pääasiallinen kiinnostus oli vainon vaikutuksissa uhrina asemassa olevan vanhemman elämään.

Isän oikeudet lasten tapaamiseen nähtiin isän äitiin kohdistaman vainon mahdollistajana (esim. Vivienne 2017; Brewster 2003). Lapset ja lasten oikeudet joutuvat artikkelien mukaan usein vainoajan ”työvälineiksi”. Lapset voivat toimia esimerkiksi yhteydenpidon ylläpitämisessä entiseen kumppaniin lapsen oikeudella ja vanhemmuudella perustellen (Nikupeteri & Laitinen 2015.) Useassa artikkelissa tuodaan esille sitä, miten yhteydenpito lapseen nähdään etävanhemman oikeutena, joka vaarantaa uhrina olevan äidin turvallisuutta. Näkökulma on artikkeleissa aikuislähtöinen, eikä niissä pohdita lainkaan sitä, millaisia uhkia lapsen ja vainoavan vanhemman yhteydenpito aikuisen oikeuksiin nojaten aiheuttaa lapsen turvallisuudelle ja hyvinvoinnille. Artikkeleissa korostuu aikuislähtöinen lähestymistapa lasten kokemuksiin ja oikeuksiin ja siksi lasten rooli näyttäytyy tutkimuksina passiivisen eron jälkeisen vainon mahdollistajana.

Artikkelien mukaan ammattilaiset näkevät lapsen ja vainoavan isän yhteydenpidon sekä kummankin vanhemman oikeuden huoltajuuteen tärkeänä siitä huolimatta, että lapsi saattaa pitää sitä epämieluisana. Lapset tunnistavat uhkaavat ja pelottavat vainoteot, vaikeivat ne kohdistuisi suoraan häneen, toisin kuin aikuinen usein ajattelevat (Nikupeteri ym. 2017, 106). Lasten pelon ja turvattomuuden tunnistaminen on vaikeaa. Myös lapsen ja hänen vanhempansa välisen yhteydenpidon häiritsevän laadun todistaminen voi olla haasteellista, mikäli se ei sisällä suoraa uhkailuja. (Nikupeteri ym. 2017, 104.) Nikupeteri (2016) nostaa esille väitöskirjansa luvussa kysymyksen siitä, kenellä on valta

määrittää lasten turvalliset suhteet, niiden sisällöt ja sen, millaisiksi ne määritetään. Aineistoon valikoituneissa julkaisuissa nousi esille huoli siitä, miten olemassa olevien yhteishuoltajuuteen liittyvät rakenteet ja toimintamallit mahdollistavat eron jälkeisen vainokäyttäytymisen. Tutkimuksissa olisi hyvä nostaa jatkossa entistä enemmän esille sitä, miten lasten oikeus vanhempaan ja tämän yhteydenpitoon tulee käytetyksi väärin ja millaisia vaikutuksia tällä väärinkäytöllä on lasten hyvinvointiin. Tätä kysymystä tulisi pohtia entistä enemmän tutkimuskirjallisuudessa, jotta saataisiin selville rakenteellisia epäkohtia, jotka edesauttavat vanhemmuuden oikeuksien hyväksikäyttöä vainotilanteissa. Tutkimuksen myötä saataisiin nostettua keskusteluun rakenteellisten muutosten tarpeet ja tätä kautta asiaan voitaisiin puuttua lainsäädännön ja käytännön myötä.

Kuten jo aiemmin mainitsin, useassa tutkimusaineistoon valikoituneessa kotimaisessa ja kansainvälisessä julkaisussa tuotiin esille vanhempien eron jälkeisen vainon ja sen vaikutusten tunnistamattomuutta palvelujärjestelmässä. Artikkeleissa nostettiin esiin viranomaisten ja palvelujärjestelmän haasteet naisten kohtaaman vainon tunnistamisessa. Yhtenä katvealueena tämänhetkisessä tutkimuskirjallisuudessa näen lasten kokeeman vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimisen, ilmiön tunnistamattomuuden näkökulmasta. Tärkeää olisi tutkia entistä enemmän sitä, mistä eron jälkeisen vainon tunnistamattomuus lapsen arkielämässä ja viranomaiskäytännöissä johtuu ja millä tavoin viranomaiset voisivat kartoittaa ilmiön esiintyvyyttä lasten elämässä

Puolet tutkimusaineistoon valikoituneista artikkeleista keskittyi tarkastelemaan lapsia eron jälkeisen vainon mahdollistajina. Tutkimusten tutkimusjoukkona toimivat pelkät naiset, eikä tutkimuksia ollut tehty lapsinäkökulmasta. Näen yhtenä tärkeänä jatkotutkimuksen tarpeena tutkia sitä, miten lapsen valjastaminen vainon välineeksi, sekä huoltajan oikeuksien hyväksi käyttäminen vainossa vaikuttaa lapseen psyykkisellä sekä sosiaalisella tasolla, sillä tämänhetkinen tutkimus näyttäytyy hyvin aikuislähtöiseltä ja aikuisen näkökulmaan keskittyvältä.

6 Pohdinta

Olen pro gradu -tutkielmassani syventynyt tarkastelemaan tabuluonteen omaavaa eron jälkeistä vainoa erityistä sensitiivisyyttä vaativan tutkimusryhmän eli lapsien näkökulmasta. Oma tutkielmaprosessini oli monivaiheinen. Alusta alkaen haluni tutkia vainoilmiötä oli selvä henkilökohtaisen kiinnostukseni sekä sosiaalityön käytännönharjoittelujaksoni myötä, mutta tutkimussuunnitelmavaiheessa lopullinen tutkielman aihe ja aineiston keräysmenetelmä vaihtuivat useaan otteeseen. Aluksi alun haparointi loi minuun toivottomuuden tunnetta, mutta vaikeuksien jälkeen löytynyt tutkimusaihe ja -menetelmä veivät minut nopeasti mukanaan. Tutkielmassani kiinnitin huomiota erityisesti eettiseen pohdintaan aiheen erityisen sensitiivisen luonteen vuoksi. Myös tutkielmani luotettavuuteen ja toistettavuuteen liittyvät seikat nousivat tärkeiksi valitun tutkimusmenetelmän vuoksi.

Tutkimusprosessin edetessä sain huomata, kuinka vähälle huomiolle lasten kokeman vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimus on jäänyt kotimaassa sekä kansainvälisestikin. Olemassa oleva 2000-luvun suomen- ja englanninkielisen tutkimuksen vähyys vanhempien eron jälkeisestä vainosta lasten näkökulmasta yllätti minut, sillä omien sosiaalityön käytännön harjoittelun ja lyhyenkin väkivaltatyön työkokemukseni perusteella koin eron jälkeisen vainon olevan valitettavan yleinen ilmiö yhteiskunnassamme. Näiden tekemieni huomioiden vuoksi uskoin tutkimusten määrän olevan suurempi myös lasten näkökulmasta kirjoitettuna. Olemassa oleva tutkimus painottu tutkielmani mukaan samojen kirjoittajien käsialaksi, eikä tutkijoita tämän ilmiön tutkimuskentällä ole vielä paljoa.

Aineiston keräysvaiheessa elektronisissa tietokannoissa käyttämäni täsmälliset hakufraasit tuottivat usein vähän tuloksia ja eri tietokannoissa toistuivat samat hakutulokset yhä uudestaan. Hakufraaseja ja -sanoja laajentamalla myös hakutulosten määrä kasvoi, mutta tuloksina saamani julkaisut käsittelivät eron jälkeistä vainoa usein vain naisen näkökulmasta, eikä niissä syvennytty tarkastelemaan lapsia ilmiön näkökulmasta. Onneksi löytämäni yksitoista tutkielmalleni relevanttia tutkimusjulkaisua olivat laadukkaita ja keskenään myös erityyppisiä, joten sain vastattua niiden vähäisestä lukumäärästä riip-

pumatta hyvin asettamiini tutkimuskysymyksiin. Onnistuin löytämään aineistooni julkaisuja miltei koko aikarajaukseni puitteissa aina vuodelta 2003 vuoteen 2019 saakka. Suurin osa aineistoon valikoituneista julkaisuista oli julkaistu viime vuosina, joten aineistoni oli hyvin ajantasainen. Aineistoni tarjosi minulle hyvän mahdollisuuden tarkastella sitä, miten lapset on otettu huomioon eron jälkeistä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa, millaisia rooleja lapset saavat näissä tutkimuksissa ja onko eron jälkeisestä vainoa käsittelevissä tutkimuksissa selkeitä puutteita ja jatkotutkimuksen tarpeita.

Vanhempien eron jälkeinen vaino on yksi vaikein väkivallan ilmiö tutkia, sillä se on yhtäältä vähän tunnettu ilmiö ja omaa yhtä aikaa myös tabuluonteen yhteiskunnassamme. Tunnistamattomuuden ja näkymättömyyden haasteet tunnistettiin niin kotimaisessa kuin vieraskielisissäkin tutkimusjulkaisuissa, joten asiassa on varmasti parannettavaa myös maailmanlaajuisesti. Vanhempien eron jälkeisen vainon tunnistamattomuus näkyy palvelujärjestelmässä aineistoni mukaan uhrina toimivan lapsen kohtaamattomuudessa ja auttamiskeinojen puuttumisena sekä tutkimuksen vähäisyytenä. Vanhempien eron jälkeinen vaino mielletään palvelujärjestelmissä usein virheellisesti huoltoriidoiksi tai ylisuojelevaksi ja välittäväksi vanhemmuudeksi, vaikka yhteydenpidon ja jatkuvien yhteydenottojen motiivi olisikin vainossa ja kontrollin ylläpitämisessä entiseen puolisoon. Vanhemman oikeus lapsensa huoltajuuteen, tapaamisiin ja yhteydenpitoon jyrää alleen vanhempien eron jälkeisen vainon tilanteissa usein lapsen hyvinvoinnin. Oikeuksien aikuislähtöisyyteen tulisikin kiinnittää huomiota palveluita suunnitellessa ja laajemminkin lainsäädännön tasolla, jotta vainossa heikossa väliinpuotoajan asemassa olevien lasten oikeus turvalliseen arkeen voitaisiin turvata paremmin.

Vanhempien eron jälkeisen vainon tutkimukset painottuvat tällä hetkellä vahvasti naisen uhrinäkökulmaan. Lapset näyttäytyvät näissä tutkimuksissa sivuroolissa valitun näkökulman vuoksi. Lapset tulevat mainituksi näissä tutkimuksissa, jos katsotaan, että uhrin ja vainoajan yhteisillä lapsilla on vaikutusta naisen kokemaan vainoon ja sen eri toteutumismuotoihin. Näissä tutkimuksissa lapset saavat useimmiten vainon mahdollistajan roolin. Olemassa olevat tutkimukset keskittyvät käsittelemään sitä, miten eronneiden puolisoitten yhteiset lapset vaikuttavat uhrin kokeman vainon intensiteettiin tai vainoajan käytettävissä oleviin vainoamiskeinoihin. Julkaisujen mukaan vainoajan ja vainotun yhteiset lapset mahdollistavat vainotekojen piilottamisen erilaisiin itselleen kuulu-

viin huoltajan oikeuksiin. Useat tämän tutkielman aineistoon valikoituneet julkaisut pe-
räänkuuluttivat lasten uhrinäkökulman huomioimisen tärkeyttä jatkotutkimuksissa, sillä
usein lapset jäävät vainokeskustelussa katveeseen. Tutkimuksessa olisi hyvä jatkossa ot-
taa huomioon myös se, miten vanhemman oikeuksien varjolla tapahtuva eron jälkeinen
vaino vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Mielenkiintoisena tutkimusai-
heena näen myös sen, miten huoltajuuden varjolla tapahtuva vanhemman eron jälkei-
nen vainoaminen vaikuttaa lapsen turvallisuuden rakentumiseen ja vainoaja – lapsi vä-
liseen vanhemmuussuhteeseen. Näiden asioiden jatkotutkimus voi auttaa vanhempien
eron jälkeisen vainon tunnistamista palvelujärjestelmissä ja antaa viranomaisille keinoja
auttaa lasta, jonka arkea varjostaa vanhempien eron jälkeinen vaino.

Lasten uhriasema vanhempien eron jälkeisessä vainossa tunnistettiin kaikissa tutkimuk-
sissa ja sen tutkimista pidettiin tärkeänä. Kuitenkin suoraan lapset vanhempien eron jäl-
keisen vainon uhreina näkevä ja sitä pääasiallisena tutkimuskysymyksenä käyttävä tut-
kimus oli niin ikään vähäistä asettamieni rajoitusten puitteissa. Löytämäni aineistoon va-
likoituneet tieteelliset julkaisut käsittelivät vanhempien eron jälkeisen vainon psyykki-
siä-, fyysisiä-, sosiaalisia- ja emotionaalisia vaikutuksia lapseen. Nämä tutkimukset osoit-
tivat vanhempien eron jälkeisellä vainolla olevan vakavia vaikutuksia lapsen hyvinvoin-
nille, oli lapsi vainon sivullinen seuraaja, sen mahdollistaja taikka suora vainon uhri. Lap-
set uhrin rooliin asettava tutkimus on jatkossakin tärkeää, jotta palveluita voitaisiin pa-
ranta siten, että ne vastaisivat paremmin lasten tarpeisiin vanhempien eron jälkeisen
vainon värittämässä arjessa.

Erityisesti lapset vanhempien eron jälkeisen vainon toiminnallisina kokijoina ovat jää-
neet tutkimuksessa marginaaliin, vaikka kyseisen tutkimuksen suosio on ollut viime vuo-
sina nousussa. Myös lapset tietoa omaavaksi tutkimusjoukoksi näkevä tutkimus oli tut-
kielmani perusteella vähäistä. Lapsia pääasiallisena tutkimusjoukkona aineistooni vali-
koituneista julkaisuista käytti vain neljä, joista kolmessa lasten tuottamaa tietoa täyden-
nettiin heidän äitiensä tuottamalla tiedolla. Tämä selittyy vieläkin usein vallalla olevalla
näkemyksellä siitä, etteivät lapset omaa täyteen toimijuuteen liitettyä rationaalisuuden
vaatimusta. Lasten vainokokemusten tutkiminen suoraan heidän tuottamallaan tiedolla
vaatii tutkijalta myös laajaa eettistä pohdintaa sekä vaikeassa tilanteessa olevien lasten
kohtaamisen osaamista, jonka puutteessa osa tutkijoista saattaakin kääntyä perintei-
sesti lasten vanhempien puoleen tiedon hankinnassa. Tämä voi osittain selittää sen,

miksi eron jälkeistä vainoa on tutkittu lasten näkökulmasta vähän. Eron jälkeistä vainoa tulisi tutkia jatkossa entistä enemmän lasten kokemuksista käsin, heidän itsensä tuottaman tiedon varassa, sillä yhteiskunnassa peräänkuulutetaan ja vaalitaan yhä enemmän lasten oikeuksia osallisuuteen ja toimijuuteen erilaisissa heitä koskevissa prosesseissa. Erilaiset tutkimuksen suuntaukset vaalivat myös lasten oikeuksia antaa äänensä kuuluviin ja toimia vakavasti otettavina tiedonlähteinä. Lasten kokemusten ja näkemysten entistä vahvempi tuominen mukaan tieteelliseen tutkimukseen on suotavaa, jotta lasten arkielämästä ja kokemusmaailmasta vaikeiden ilmiöiden kanssa saataisiin ajantasaista tietoa. Kun lasten mahdollisuudet toimijuuteen ja osallisuuteen omassa arjessa tunnustetaan paremmin, voidaan palvelujakin kohdentaa niin, että vaikeissa tilanteissa kamppailevien lasten oikeudet eivät hautautuisi viranomaiskäytännöissä aikuisten intressien ja puheen alle.

Vanhempien eron jälkeinen vaino, sen vaikutukset perheen lapsiin sekä lasten erilaiset roolit vanhempien eron jälkeisen vainon varjostamassa arjessa tulisi nostaa entistä enemmän yleiseen keskusteluun, jotta ilmiön tabuluonteisuus ja sitä kautta puuttumisen vaikeus murtuisivat. Lasten tunnistaminen toimijuutta omaaviksi henkilöiksi yleisemmin yhteiskunnassa sekä vainotutkimuksessa edesauttaisi täsmällisemmän tiedon saamista suoraan lapsilta, jota voidaan hyödyntää erilaisia palveluita suunniteltaessa ja kehittäessä. Kyseisen keskustelun ja lisätutkimuksen myötä myös erilaiset uskomukset kodin sisäisten asioiden ehdottomasta pyhyydestä ja koskemattomuudesta saataisiin kyseenalaistettua, jotta kaikista haavoittuneemmassa asemassa olevien lasten hyvinvointi voitaisiin turvata entistä paremmin.

Lähteet

- Alanen, Leena 2009: Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino. Tampere. 9-30.
- Alanen, Leena & Karila, Kirsti 2009: Esipuhe. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino. Tampere. 7-8.
- Alanen, Leena 2001: Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä – sosiologia ja sukupuolijärjestys. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Vastapaino. Tampere, 161-186.
- Alanen, Leena 1990: Lapsuuden aika ja lasten paikka. Sosiaalhallituksen julkaisuja. Helsinki.
- Alasuutari, Maarit 2009: Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino. Tampere. 54-69.
- Alderson, Priscilla 2013: *Childhoods real and imagined. Volume 1: An introduction to critical realism and childhood studies.* Routledge. New York.
- Aula, Minna 2.3.2017: Vainoa eron jälkeen -"Pelkään, että lapset jäävät ilman äitiä" <https://yle.fi/uutiset/3-9454241> (Viitattu 15.10.2019)
- Bühler-Niederberger, Doris 2010: *Childhood Sociology – Defining the State of the Art and Ensuring Reflection.* Current Sociology. Vol. 58(2): 155–164.
- Brownridge, Douglas A. 2006: Violence against women post-separation. *Aggression and Violent Behavior* Vol.11(5), 514-530
- Broady, Timothy R & Gray, Rebecca & Gaffney, Irene & Lewis, Pamela 2015: 'I Miss My Little One A Lot': How Father Love Motivates Change in Men Who Have Used Violence. *Julkaisussa: Child Abuse Review* Sep/Oct 2017, Vol.26(5), 328-338.
- CAPS-hankkeen kotisivut, Lapin Yliopisto: Lasten tietävä toimijuus yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa – Tapauksena vanhempien eron jälkeinen vaino (CAPS) [https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/CAPS-hanke-\(2017-2021\)](https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/CAPS-hanke-(2017-2021)) (Viitattu 16.9.2019)
- Corsaro, William A. 2005: *The sociology of childhood.* Second edition. A Pine Forge Press.
- Elklit Ask & Vangsgaard, Lene Annie Gregers & Olsen, Anne Sophie Witt & Al Ali, Sara 2019: Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms in Secondary Stalked Children of Danish Stalking Survivors—A Pilot Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health* Vol.16(5), 725-734.
- Ellonen, Noora 2007: Lapsiin kohdistuva väkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa: Ellonen, Noora & Kivivuori, Janne & Kääriäinen Juha (toim.): Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 11-18.
- Ensi- ja turvakotien liitto 2017: Eron jälkeistä vainoa kokeneiden nuorten tilanne huolestuttaa auttajia. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/eron-jalkeista-vainoa-kokeneiden-lasten-tilanne-huolestuttaa-auttajia/> (Viitattu 19.10.2019)
- Fink, Arlene 2005: *Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to the Paper.* Sage Publications, Inc. Thousands Oak.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja 2009: Valvottujen tapaamisten näyttämö: vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa: Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Gaudemus. Helsinki. 146-161.
- Forsberg, Hannele 2005: Havaita, nimitä uudelleen määrittää, vaieta – lapsia koskevan kotiväkivallan kategorisoinnista. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna

- (toim.): Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Saarijärvi. Gummerus, 74-90.
- Forsberg, Hannele 2002: Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika – projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Galántai, Júlia & Ligeti, Anna Sára & Wirth, Judit: 2019: Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary. *Journal of Family Violence*, Vol 3(50) 399-409.
- Gjerstad, Eevastiina 2010: Tyttöjä koskeva väkivaltatyön – ja tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa: Timo Purjo & Eevastiina (toim.): Sukupuoli ja väkivalta. Juvenes Print, Tampere, 205-227.
- Hallamaa, Jaana & Launis, Veikko & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma 2006: Etiikkaa ihmistieteelle? Teoksessa Jaana Hallamaa & Veikko Launis & Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.): Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11-27.
- Harrikari, Timo 2019: Lastensuojelun historia Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista. Vastapaino.
- Hautanen, Teija 2017: Vain vanhempien parisuhdeasia? Väkivallan arviointi huoltoriidoissa. Teoksessa: Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia Päivi (Toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino. Tampere, 121-137.
- Holt, Stephanie & Buckley, Helen & Whelan, Sadhbh 2008: The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child abuse & Neglect* Vol. 32(8), 797-810.
- Hurtig, Johanna 2003: Lasta suojelemassa- etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopistokustannus.
- Hänninen, Vilma 2008: Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Anna-Maija Pietilä & Helena Länsimies-Antikainen (toim.): Etiikkaa monitieteisesti: pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopio: Kuopion yliopisto, 121–137.
- Johansson, Kirsi 2007: Kirjallisuuskatsaukset –Huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa: Johansson, Kirsi & Axelin, Anna & Stolt, Minna & Ääri, Riitta-Liisa (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun Yliopisto. Hoitotieteen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja. Sarja A51, 3-7.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna 2015: Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. UNIPress. EU.
- King, Michael 2007: The sociology of childhood as scientific communication- Observations from a social systems perspective. SAGE Publications. Vol. 14(2): 193–213
- Kontio, E. & Johansson, K.: 2007: Systemaattinen tarkastelu alkuperäistutkimuksien laatuun. Teoksessa: Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007, 101–108.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.
- Kuula, Arja 2006: Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa & Veikko Launis & Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.): Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.
- Köngäs, Mirja 2018: ”Eihän lapsil ees oo hermoja” Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 368. Rovaniemi

- Laitinen, Merja & Uusitalo, Merja 2017: Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* Vol. 4, 316-332.
- Laitinen, Merja & Sanna Väyrynen 2011: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö äidin arjen ja hyvinvoinnin haastajana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48:4, 268–279.
- Logan, TK & Cole, Jennifer & Shannon, Lisa & Walker, Robert 2006: *Partner stalking – How women respond, cope and survive*. Springer publishing company. New York.
- Lehtinen, Anja-Riitta 2009: Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Vastapaino. Tampere. 138-155.
- Lötjönen, Salla & Hallamaa, Jaana & Sorvali, Irma & Launis, Veikko 2006: Eettisesti hyvätiedeyhteisö. Teoksessa Jaana Hallamaa & Veikko Launis & Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 11-27.
- Mechanic, Mindy B. & Uhlmansiek & Mary H. Weaver & Terri L. & Resick, Patricia A. 2000: *The Impact of Severe Stalking Experienced by Acutely Battered Women: An Examination of Violence, Psychological Symptoms and Strategic Responding*. *Violence and Victims*, Vol. 15, No. 4. 443-458
- Metsämuuronen, Jari 2006: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. Helsinki.
- Nikander, Pirjo & Zechner, Minna 2007: Ikäetiikka – elämäntulon ääripää, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(5), 515-526
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna 2018: Häiritsevä tieto ja toimijuus – lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Teoksessa: Valkonen, Jarno (Toim.): *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*. Lapland University press, 25-52.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2017: Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisammattillisena kysymyksenä. Teoksessa: Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) *Varjosta valoon – eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liitto, 19-35.
- Nikupeteri, Anna & Ervasti, Pirjo & Marttala, Pia & Laitinen, Merja 2017: Vaino lasten ja nuorten arjessa. Teoksessa: Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.) *Varjosta valoon – eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen*. Ensi- ja turvakotien liitto, 102-125.
- Nikupeteri, Anna 2016: *Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen*. Rovaniemi.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2015: *Childrens everyday lives shadowed by stalking: Postseparation stalking narratives of finnish children and women*. Julkaisussa: *Violence and victims*, Vol. 30(5), 830-845
- Nikupeteri, Anna & Tervonen, Harriet & Laitinen, Merja 2015: *Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking*. *Child Abuse Review*. Vol 24, 289-296.
- Ojuri, Auli 2006: *Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö*. Teoksessa: *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta: Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki, 16-39.
- Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006: *Lasten auttaminen*. Teoksessa: *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta: Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki, 63-83.
- Øverlien, Carolina 2013: *The Children of Patriarchal Terrorism*. *Journal of Family Violence* 2013, Vol.28(3). 277-287.
- Øverlien, Carolina 2010: *Children exposed to domestic violence. What have we concluded and challenges ahead*. *Journal of Social Work*, 10, 80–97.

- Paju, Elina 2013: Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Tutkijaliitto, Helsinki
- Pohjola, Anneli 2003: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 53–67.
- Reidy, Dennis E. & Smith-Darden, Joanne & Kernsmith, Poco D. 2016: Behavioral and Mental Health Correlates of Youth Stalking Victimization: A Latent Class Approach. American Journal of Preventive Medicine December 2016, Vol.51(6), 1007-1014.
- RL Rikoslaki (19.12.1889/39).
- Salminen, Ari 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Seitamaa-Hakkarainen, Piritta 2014: Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/> (Viitattu 3.3.2020)
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Uudistettu 8. painos. Vantaa.
- Vivienne, Elizabeth 2017: Custody Stalking: A Mechanism of Coercively Controlling Mothers Following Separation. Feminist Legal Studies 2017, Vol.25(2).185-201

Liite 1 Elektronisissa tietokannoissa käytetyt hakutermit ja hakutulokset

Hakutermit: Stalked children, post-separation stalking, lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina, lasten kokema vaino. Haut on tehty sisältäen aikarajauksen 2000-2019. Hakutermin tuottamat hakutulokset esitetty hakutermin jälkeen () -merkkien sisällä.

LUC-Finna

- "Lasten kokema vaino" (3)
- "Lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina" (3)
- Lapset AND eron jälkeinen vaino (6)
- "Stalked children" (1)
- "children experience post-separation stalking" (0)
- children experience post-separation stalking (1)

LUC-Finna Arto

- "lasten kokema vaino" (0)
- "lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina" (0)
- lapset AND eron jälkeinen vaino (6)
- eron jälkeinen vaino (6)

LUC-Finna kansainväliset e-artikkelit

- "stalked children" (15)
- " children experience post-separation stalking" (0).
- children AND experience AND post-separation AND stalking (105)

Melinda

- "lasten kokema vaino" (0)
- lapset AND eron jälkeinen vaino (1)
- Hakufraasi "stalked children" (0)
- stalked AND children (1)

- " children experience post-separation stalking" (0)
- children experience post-separation stalking (0)
- "lapset vanhempien eron jälkeisen vainon kokijoina" (0)

EBSCOhost academic search elite

- "stalked children" (3)
- Stalked AND children (18)
- Lapset AND vaino (0)
- "Lasten kokema vaino" (0)

ProQuest

- "stalked children" (1)
- stalked AND children (18)
- " children experience post-separation stalking" (0)
- children AND experience AND post-separation AND stalking (3)
- "lasten kokema vaino" (0)
- lasten AND kokema AND vaino (0)
- "lapset ja eron jälkeinen vaino" (0)
- lapset AND eron jälkeinen vaino (0)

Liite 2 Tietokantojen hakutulokset

Tietokanta	Rajauskriteeri	Lukumäärä
Luc-Finna	Full text tarkasteluun	7
	Aika	-
	Kieli	-
	Saatavuus	-
	Tieteellisyys	1
	Muu	139
	Yhteensä	147
Melinda	Full text tarkasteluun	1
	Kieli	-
	Saatavuus	-
	Tieteellisyys	-
	Muu	1
	Yhteensä	2
EBSCOhost Academic Search Elite	Full text tarkasteluun	3
	Aika	-
	Kieli	-
	Saatavuus	-
	Tieteellisyys	-
	Muu	18
	Yhteensä	21

<u>Tietokanta</u>	<u>Rajauskriteeri</u>	<u>Lukumäärä</u>
Social Science Database		
(ProQuest)	Full text tarkasteluun	2
	Aika	-
	Kieli	-
	Saatavuus	-
	Tieteellisyys	-
	Muu	19
	Yhteensä	21